

Hüpe jätkusuutlikkusse ELUSTIILI

Haridus vastutustundliku elamise jaoks
Aktiivne metoodika tööriistkast

Jump into Sustainable
LIFESTYLES

Projekt rahastatud Euroopa Liidu Erasmus + programmi raames.

Tööriistakast avaldatud 2018 Vastutustundliku Elamise Haridus- ja Teaduspartnerluse (PERL) poolt.

Projekti partnerid:

Norra Inlandi Rakenduskõrgkooli Säätva Arengu Alase Koostöö Õppekeskus, Hamar, Norra.

Leedu Laste ja Noorte Keskus, Vilnius, Leedu.

Loomingulise Õppe Keskus "Annas 2"; Riia, Läti.

Eesti People to People, Tallinn, Eesti.

Töögrupp:

Victoria W. Thoresen,
Robert J. Didham,
Lina Strauke,
Linda Smilga,
Santa Kempele,
Ruta Pels,
Leonid Smulskiy.

Disain ja kujundus:

Monika Mištautienė.

Tõlge:

Vera Arvik

SISSEJUHATUS.....	3
Hüpe jätkusuutlikkuse elustiili.....	3
PERL ja Vastutustundliku elamise õppimine.....	4
Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse tähtsus (ESD).....	4
Aktiivne õppimine – lähenemised ja meetodid.....	5
Pädevuste arendamine.....	6
Tööriistakasti fookus.....	7
Õppeteemad.....	7
Tööriistakasti struktuur.....	8
Teema 1: MAAILMAKODANIK.....	9
Ülesanne 1a „Sotsiaalne muutus koolis“.....	10
Ülesanne 1b „Isiklik olemine ja identiteet“.....	12
Ülesanne 1c „Esimene asi millest mõtled kui ma ütlen...“.....	16
Teema 2: VÄÄRTUSED.....	17
Ülesanne 2a „Meie soovitud tulevik“.....	18
Ülesanne 2b „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“.....	19
Ülesanne 2c „Ruumiline uuring“.....	20
Teema 3: HARJUMUSED.....	22
Ülesanne 3a „Kohtume keskel“.....	23
Ülesanne 3b „Aeg ja tehnoloogia“.....	25
Ülesanne 3c „Pildi ajalugu“.....	27
Ülesanne 3d „Tee oma valik“.....	28
Teema 4: FINANTSID.....	29
Ülesanne 4a „Mida me ostame?“.....	29
Ülesanne 4b „Splash: finantskirjaoskuse mäng“.....	31
Teema 5: MEEDIAKIRJAOSKUS.....	35
Ülesanne 5a „Kelle lugu see on?“.....	36
Ülesanne 5b „Argielu eseme varjatud lugu“.....	37
Ülesanne 5c „Esilehe uudislugu“.....	40
Ülesanne 5d „Võtmesõnad“.....	41

SISSEJUHATUS

Hüpe jätkusuutlikkusse elustiili

Senisest enam kasvab arusaam, et säästva arengu tagamiseks ning inimtegevuse negatiivse mõju vähendamiseks keskkonnale tuleb tasakaalustada inimtegevus seda ümbritseva maailmaga. Üha rohkem rõhutatakse üksikisiku rolli selles protsessis ning seda, et inimese eluviisi valikul võivad olla jätkusuutlikkuse saavutamist mõjutavad globaalsed tagajärjed. Säästva arengu tagamiseks keskendutakse üha rohkem õpetamisele ja õppimisele.

Praeguste ning tulevaste säästvat arengut ning keskkonda puudutavate väljakutsete kasvav keerukus avaldavad survet meie ühiskondadele. Kiiresti muutuv kliima on vaid üks mitmest pingest all oleva globaalse süsteemi tunnustest. Praegune jätkusuutmatu tootmise ja tarbimise muster näitab kuivõrd sügavale on antud probleemid globaalses ühiskonnas juurdunud. Nende edasilükkamatutele probleemidele lahenduse leidmine eeldab fundamentaalseid muutusi selles, mida me õpime ning kuidas haridussüsteemid tervikuna teadmisi edastavad. Haridussüsteemidel võib esineda raskusi taoliste probleemide lahendamiseks sobivate vahendite leidmisel. Selle takistuse ületamine nõuab praeguse õppekava muutmist ning pedagoogika ümbermõtestamist.

Kaasaegse ühiskonna võtme-eesmärgina peavad koolid pöörama tähelepanu vajadusele anda noorele põlvkonnale tulevikulahenduste mõistmiseks, ettenägemiseks ja arendamiseks ning samal ajal maailma keerukuse- ning muutuvusega toimetulekuks vajalikud teadmised ja pädevused. Balti riikides (Eesti, Läti ja Leedu) ei ole säästev areng veel haridussüsteemide keskseks teemaks ning pikaajaline ettekirjutava hariduse meetodite kasutamise traditsioon on jätkuvalt väga mõjukas. See tähendab, et tunnid on organiseeritud süstemaatiliselt ning materjale õpetatakse viisil, kus iga järgmine tund põhineb eelneval, mis nõuab õpetajalt põhjalikku ettevalmistust, et materjal saaks edastatud organiseeritult ning mitte ülekoormavalt (Pratt, 2002). Ettekirjutav haridus keskendub tavapäraselt ühele teadmiste allikale (või ekspordile) ehk teisisõnu on see „õpetajakeskne“.

Säästva arengu väljakutsetele vastamiseks vajavad Balti riikide haridussüsteemid senisest enam õpetamise mudeleid, mis põhineksid teadmisi ümberkujundaval konstruktivistlikul haridusel ja mille abil saaksid õpilased õppida uute teadmiste integreerimist ning uue informatsiooni võrdlemist sellega, mida nad juba teavad. See annaks neile võimaluse leida uusi tähendusi oma varasemates teadmistes ja kogemustes.

Käesolev tööriistakomplekt sisaldab mitmeid aktiivse õppimise meetodeid ja materjale, mis aitavad õpetajal jõustada õpilasi, et neist saaksid kaasatud osalejad õppeprotsessis. Tööriistakomplekti arendatakse Balti riikide jaoks kohandades PERL metoodikat regiooni vajaduste rahuldamiseks: vastutustundliku ja säästva eluviisi alast kogemusõpet soodustav õppekavaülene materjal, mis on haaravam, huvitavam ja tähendusrikkam.

PERL ja Vastutustundliku elamise õppimine

Vastutustundliku Elamise Haridus- ja Teaduspartnerlus (PERL) on õpetajate ning uurijate võrgustik, kes arendavad õppemeetodeid ja -materjale eesmärgiga julgustada inimesi panustama konstruktiivsesse muutusesse enda eluviisiliste valikute kaudu. PERL partnerid uurivad sotsiaalset innovatsiooni ja vastutustundlikku elamist; tõstavad esile ühiselt uusi eluviise loovaid kogukondi; edendavad säästvat arengut toetavat haridust, keskendudes seejuures jätkusuutlike eluviiside õpetamisele; õpetamismeetodite ja materjalide arendamisega; juhendamise- ja nõustamisega; väärtustel põhinevate indikaatorite ning jätkusuutlike eluviiside peavoolumisele suunatud poliitiliste soovitude väljatöötamisega. PERL-i kuulub 140 asutust 50 riigis.

PERL on UNESCO jätkusuutlikku arengut toetava hariduse õppetooli ja selle UNITIWIN projekti osa, mida mõlemat koordineerib Norra Inlandi Rakenduskõrgkooli Säästva Arengu Alase Koostöö Õppekeskus.

Käesoleva tööriistakasti loomist toetab Erasmus+ programm ning on välja arendatud nelja partneri koostöös:

- Norra Inlandi Rakenduskõrgkooli Säästva Arengu Alase Koostöö Õppekeskus, Hamar, Norra.
- Leedu Laste ja Noorte keskus, Vilnius, Leedu.
- Loomingulise Õppe keskus "Annas 2" Riia, Läti.
- Eesti People to People, Tallinn, Eesti.

Jätkusuutlikku arengut toetava hariduse tähtsus (ESD)

Haridus on üks tähtsamaid vahendeid säästva arengu saavutamisel. Inimesed üle kogu maailma tunnistavad praeguste majandusliku arengu trendide jätkusuutmatust ning üldsuse teadlikkuse, hariduse ning koolitamise võtmerolli jätkusuutlikkuse tagamisel. 2015. aasta septembris ÜRO Peaassamblee 193 liikmesriigi poolt vastu võetud ülemaailmne säästva arengu tegevuskava aastani 2030 (SDG) on tugevaks rahvusvaheliseks üleskutseks hariduse, kui tähtsa säästva arengu tagamise vahendi, edendamiseks.

Haridus on inimarengu ning elukvaliteedi tõstmise keskmes. See parandab perede majanduslikku olukorda ja elamistingimusi; vähendab imikusuremust ning tõstab tulevase põlvkonna haridustaset. Haridustaseme parandamine pakub ka järgnevale põlvkonnale võimalusi majanduslikuks ja sotsiaalseks heaoluks kindlustades seeläbi positiivseid tagajärgi nii üksikisikule kui ka riigile.

Säästvat arengut toetav haridus sisaldab endas teadmiste, hoiakute ning tänapäeva ühiskonnas toimetulekuks vajalike oskuste omandamist. Lisaks ei paranda see mitte ainult üksikisiku iseseisva toimetuleku oskust, vaid ka võimet tõhusalt kasutada loodusvarasid.

Käesolev tööriistakomplekt pakub õpetajatele ja koolitajatele aktiivset õppimist toetavaid materjale, mis soodustavad põhjalikumat arusaamist säästva arengu vajalikkusest ning innustavad õpilasi otsustama vastutustundlikumate elustiilide kasuks. Noored on meie tulevik ning haridus tõstab nende endi teadlikkust oma rollist ühiskonnas ning annab neile säästvat arengut toetavate muutuste saavutamiseks vajalikud oskused ja väärtushinnangud.

Aktiivne õppimine – lähenemised ja meetodid

“Aktiivse õppimise metoodika julgustab õpilasi andma hinnangu oma senisele mõtlemisviisile, väärtustele ning vastuvõetavatele otsustele säästva arengu kontekstis” (O'Donoghue & Cusack, 2008). Tööriistakast kasutab aktiivsel õppimisel põhinevaid lähenemisi, et kaasata õpilasi jätkusuutlikkust puudutavate teemade avastamisel ning panna neid mõtlema kuidas on need probleemid seotud nende endi eludega. Tööriistakastis rakendatavaid pedagoogilisi lähenemisi on küll varasemalt kasutatud ja katsetatud PERL-i aktiivse metoodika ning väärtustepõhistes õppematerjalides, kuid samal ajal tuginevad need ka paljude haridusfilosoofide, nagu näiteks Edward De Bono, Howard Gardner ja Edgar Dale, traditsioonilistel lähenemistel. Tööriistakastis esitletud tegevused on oma tüüpidelt erinevad, kuid nende kõigi eesmärgiks on õppija kaasamine kogemusõppimisse, mis soodustab nii refleksiooni kui ka vahetut tegutsemist (s.o kriitiline praktika).

Balti riikide koolides veel puudub säästva arengu või vastutustundliku elamise alane haridus, mis oleks korraga väärtustepõhine, terviklik, süstemaatiline, tegutsemisele suunatud ning seostuks õpilaste igapäevaeluga. Tänapäeval on vajadus aktiivse õppe metoodika järele, mis tekitaks õpilastes soovi leida õiget informatsiooni, väärtustada teiste seisukohti, mõelda tegevuste tagajärgedele ning olla muutuste suhtes vastuvõtlikumad. See on vajalik eelkõige meie elamisviisi muutmiseks ning vastutustundlike ja säästvat arengut toetavate otsuste tegemiseks igapäevaelus. Lõppeesmärgiks on õpilaste avatus muutustele, ühine tegutsemine, mõtlemine, arutamine ning järelduste tegemine igapäevaelu situatsioonides holistlikul, kriitilisel ja looval viisil kogu inimkonna paremaks muutmiseks.

Käesoleva tööriistakasti ülesannetes on tugev rõhuasetus “strateegilisel küsitlemisel” (ingl strategic questioning) eesmärgiga toetada kriitilist mõtlemist ning tegutsemist. Kriitiline mõtlemine on püüd näha ning mõista mitmest erinevast vaatenurgast. Tööriistakasti erinevate tegevuste kaudu on õpilastel võimalik jõuda arusaamani, et kõik näevad maailma erinevalt ning et paljud probleemid on omavahel seotud.

Õpiväljundid, mida toetavad aktiivse õppimise meetodid on:

- **Probleemide lahendamine:** õpilased ei oska mitte ainult probleeme märgata, vaid ka otsida neile uuenduslikke lahendusi.
- **Kriitiline mõtlemine ja tegutsemine:** õpitakse avastama maailma seni kujunenud hoiakute ja ettekujutuste kriitilise analüüsimise kaudu. Samuti õpitakse minema analüüsist kaugemale – individuaalse ning kollektiivse kavandamise- ja tegutsemiseni.
- **Koostööl põhinev õppimine:** õpetajate- ja kaaslastega suhtlemise kaudu arendavad õpilased oskust koos teistega otsima, arutama ning leidma vastuseid.
- **Kõrgenenud teadlikkus ökoloogilise vastutuse ning sotsiaalse õigluse tähtsusest:** harjutades oma tegevuste põhjuste ja tagajärgede väljaselgitamist õpitakse tundma süsteemide ja protsesside omavahelist seotust eelkõige säästva arengu kontekstis.
- **Suurenenud refleksioon ning enesehindamine:** tööriistakasti tegevused motiveerivad õpilasi oma õppimist „üles ehitama“ arusaamade, väärtushinnangute, uskumuste ning käitumise väljaselgitamise ning nende hindamise kaudu ja vastavalt sellele kavandama oma edasiseid tegevusi. Selline teadmiste süvendamine aitab õpilastel analüüsida oma senist mõtlemisviisi ning erinevates eluvaldkondades vastuvõetavaid otsuseid.

Pädevuste arendamine – SIIANI LUGESIN

Tänapäeval on jõutud üksmeelele, et säästev areng nõuab kodanikelt teatud võtmepädevusi, mis võimaldaksid neil konstruktiivselt ja vastutustundlikult mõjutada neid ümbritsevat maailma ja selle probleeme. Pädevuste all peetakse silmas üksikisiku mingeid konkreetseid isikuomadusi, mis on vajalikud erinevates keerukates olukordades ja valdkondades tegutsemiseks ning toimetulekuks. Nende hulka kuulub kognitiivseid, emotsionaalseid, tahtelisi ning motivatsioonilisi elemente ja seega on nad teadmiste, võimekuste ja oskuste, ajendite ning tundeliste kalduvuste vastastikuse mõju tulemus. Pädevusi ei saa õpetada, vaid õpilastel endil tuleb need välja kujundada. Need omandatakse vahetu tegutsemise käigus, kogemuse ja refleksiooni põhjal (UNESCO, 2015; Weinert, 2001).

Käesolev tööriistakast aitab kaasa säästvat arengut toetavate pädevuste kujundamisel. Harjutusi on võimalik kasutada pädevuste kaupa arvestades vajaolevat õppimiskogemust, vajalikku käitumist ning ajalist piiratust. Iga tegevuse juures on nimekiri pädevustest, mida harjutuse tegemine kaasab ning õpetaja võib õpilasi suunata nendest konkreetsetest pädevustest rääkima ja nende üle mõtisklema.

Järgnevaid võtmepädevusi käsitletakse üldjuhul kõige olulistematena säästva arengu edendamisel (vt de Haan, 2001; Riechmann, 2012; and Wiesek at al., 2001):

- **Süsteemse mõtlemise pädevus** – võime näha ja mõista seoseid, analüüsida keerukaid süsteeme, aru saada süsteemide integreeritusest eri valdkondadega ning integratsiooni ulatusest, toime tulla ebamäärasusega.
- **Ettenägemise pädevus** – võime aru saada ja hinnata tulevasi arenguid – võimalikke, tõenäolisi ning soovitavaid; luua omaenda nägemust tulevikust; rakendada ettevaatusprintsipi; hinnata tegevuste tagajärgi ning toime tulla riskide- ja muutustega.
- **Normatiivsuse pädevus** – võime mõista inimtegevuse aluseks olevaid norme ja väärtushinnanguid ning nende üle reflekteerida; edendada säästva arengu väärtusi, põhimõtteid ning eesmärke väärtuskonflikti, ebakindluse ning vasturääkivuse olukordades.
- **Strateegilisuse pädevus** – võime koostöös teistega arendada ning rakendada uuenduslikke tegevusi, mis edendavad säästlikku arengut mikro- ja makrotasanditel.
- **Koostöö tegemise pädevus** – võime teistelt õppida; mõista ning austada teiste vajadusi, vaatenurki ning tegevusi (empaatia); mõista, samastuda ning olla vastuvõtlik teiste suhtes (empaatiline juhtimine); lahendada grupikonflikte; kaasa aidata probleemide ühisele ja kaasavale lahendamisele.
- **Kriitilise mõtlemise pädevus** – võime seada küsimärgi alla norme, tavasid ning arvamusi; mõelda oma väärtuste, arusaamade ning tegevuste üle; omada seisukohta jätkusuutlikkust puudutavates aruteludes.
- **Eneseteadlikkuse pädevus** – võime reflekteerida enda rolli üle kohalikus kogukonnas ning (globaalses) ühiskonnas; järjepidevalt hinnata oma tegevusi ning motiveerida end tegutsemiseks; tulema toime enda tunnete ja soovidega.
- **Integreeritud probleemide lahendamise pädevus** – üldine oskus rakendada erinevaid probleemide lahendamise meetodeid keeruliste säästlikku arengut puudutavate probleemide suhtes ning arendama jätkusuutlikke, kaasavaid ning õiglaseid lahendusi, mis edendaksid säästvat arengut integreerides seejuures ülalnimetatud pädevusi.

Tööriistakasti fookus

Käesolev tööriistakast seab eesmärgiks käsitleda tähtsaid säästvate eluviisidega seotud valdkondi. Strateegilise käsitlemise kaudu julgustatakse õpilasi uurima ning mõtlema nende enda eluviisiliste valikute tagajärgedele. Tunni teemaga enam seotud tegevusi ja teemasid on võimalik kooli õppekavasse kaasata. Samuti on antud tööriistakasti võimalik jaotada eraldi teemadeks, mida kasutada jätkusuutlike elustiilide õppeaines. Alternatiivselt saab seda rakendada ka interdistsiplinaarsete meeskondade töö struktureerimiseks, kes viiksid läbi vastavaid õppetegevusi erinevate õppeainete raames.

Õppeteemad

Balti riikides tehakse järjepidevaid samme hariduse kvaliteedi tõstmiseks ning tuleviku tööturu vajaduste rahuldamiseks. Üha rohkem asetavad koolid rõhku isiklikule arengule, eneseteadlikkusele, käitumisele ning väärtushinnangutele. Samal ajal seavad koolid eesmärgiks ka leida vastuseid globaalsetele väljakutsetele ning pakkuda haridust, mis toetab vastutustundlikku ning jätkusuutlikku elamist.

Erinevate õppekavadega kokku sobimiseks ühendab antud tööriistakast erinevaid teemasid, mis puudutavad käitumist ning otsuste tegemist isiklikul, kohalikul ning globaalsel tasandil. Seega vastavad antud õpetajatele mõeldud abimaterjalid Balti riikide koolide vajadustele kolmel viisil:

1. Teemad on õppekavaülesed. Globaalset väljakutseid on vajalik arutada mitte ainult loodusõpetuse raames, vaid ka keelte, kirjanduse, matemaatika ning kunstiõpetuse tundides. Käesolev tööriistakast arendati välja eesmärgiga pakkuda viis erinevat vaatenurka jätkusuutlikkuse laiahaardelisele valdkonnale lootuses, et kõik õpetajad leiavad siit endale sobivaid tegevusi.

2. Kasutatakse mitmesuguseid õpilähenemisi. Selleks, et aidata õpilastel omandada põhjalikumaid teadmisi antud teemal on vajalik rakendada novaatorlikke ning huvitavaid lähenemisi. Meie poolt välja valitud meetodid suurendavad õpilaste motivatsiooni muuta oma käitumist säästvat arengut toetavamaks.

3. Abstraktseid probleeme käsitletakse igapäevaelusituatsioonide kaudu. Formaalne haridus annab teadmisi toidust, veest, kliima muutumisest, inimestest, tarbimisharjumustest ning majanduslikust ebavõrdusest. Antud tööriistakast pakub võimalust omandada neid teadmisi individuaalsema lähenemise kaudu.

Nagu eespool mainitud käsitletakse jätkusuutlikkust viie perspektiivi (teema) kaudu:

- **Kodanikuõpetus:** jõustada õpilasi looma oma tulevikku ning mõistma oma võimaluste tegelikke piire.
- **Väärtused:** julgustada õpilasi kuulama nii ennast kui ka teisi ning mõtlema oma eluviiside peale.
- **Harjumused:** kutsuma õpilasi mõistma senist käitumist põhjustanud tegureid ning muuta seda jätkusuutlikkust toetavamaks.
- **Rahalised vahendid:** arendada õpilaste vastutustundliku tarbimise oskust.
- **Meediakirjaoskus:** süvendada õpilaste austavat ning mõistvat suhtumist teistesse.

Kõiki ülesandeid ei pea tegema otsast lõpuni. Iga õpetaja võib kasutada endale enam sobivaid osi.

Tööriistakasti struktuur

Tööriistakastis on 16 õppetegevust mis on jaotatud üle viie eelnimetatud teema (kodanikuõpetus, väärtused, harjumused, rahalised vahendid, meediakirjaoskus). Iga teema sisaldab selle lühiülevaadet ning mõnda aktiivse õppimisega seotud meetodit (ülesannet). Tegevuste nummerdamise viis hõlbustab nende äratundmist.

Iga ülesande kirjeldus on struktureeritud järgnevalt:

1) tabel, mis annab ülevaate omandatavatest säästva arengu pädevustest, seonduvatest õppeainetest, õpetajale mõeldud näpunäidetest ning vajalikest abivahenditest;

2) juhised;

3) õpilaste refleksiooni abistavad küsimused.

Tööriistakasti lõpus on tabel, mis annab ülevaate kõigist õppetegevustest (algallikas, pedagoogiline lähenemine ning õppimismeetod). Kui soovite teemat põhjalikumalt käsitleda võite kasutada varasemalt avaldatud PERL Aktiivse metoodika tööriistakaste või PERL väärtuspõhise õppe tööriistakaste.

Teema 1: MAAILMAKODANIK

Võime tegutseda ja aidata muutustele kaasa, kuid esmalt peame mõistma tõde, et ükskõik mida me teeme, või ei tee, mõjutab meie kõigi eluviise. Oleme alati kaasatud ka siis, kui vaatame kõrvalt. Tarbime ressursse, suhtleme, teeme pingutusi eesmärgini jõudmiseks. Ei ole võimalik, et me ei oleks kaasatud sellesse mis toimub. Seega on küsimuseks kuidas me saame olla kaasatud parimal võimalikul viisil?

Olgem aktiivsed kodanikud! Muudame maailma! Parim viis selle tegemiseks on jõustada õpilasi esitades neile õigeid küsimusi, mis viivad tegutsemise- ja muutusteni.

Põhja-Ameerika sotsiaaltöötaja Fran Peavey töötas välja strateegilise küsimise lähenemise. Strateegiliste küsimuste eesmärgiks on aktiivsuse tekitamine ning loovuse soodustamine. Need on avatud küsimused, mis edendavad uut mõtteviisi ning toovad kaasa uute tegevusstrateegiate tekkimist. Strateegiline küsimine võib olla jõustavaks protsessiks, mis juhatab õpilasi loogilise mõttejada kaudu, mis toetab vaatlemist ning murede muutmist tegutsemiseks.

Strateegiliste küsimuste “perekonda” kuuluvad:

- vaatlusküsimused;
- tundeid puudutavad küsimused;
- kujutlusküsimused;
- muutuse küsimused;
- kaalu alternatiive;
- Isiklike võimaluste ja toe küsimused;
- isikliku tegutsemise küsimused.

Strateegiline küsimine pole oma olemuselt manipuleeriv. Õpetaja ülesandeks ei ole välja selgitada mida peab õpilane tegema ning mingit moodi panna teda seda tegema, vaid pigem peaks õpetaja laskma küsimustel juhtida õpilasekeskset lähenemist.

Strateegilist küsimist võib kasutada ka tavavestluses või muus sobivas olukorras. Tähtis on olla avatud uutele alternatiividele ning vältida jah/ei küsimuste esitamist. Otsige alati rohkem kui kahte vastamise võimalust. Kui te ei ole oma loomult avatud, siis selliste meetodite rakendamine aitab muutuda avatumaks ning vabamaks.

Ülesanne 1a. „Sotsiaalne muutus koolis“

Õpilased jagunevad gruppideks ning vastates küsimustele jagavad oma tulevikunägemust koolis esinevatest sotsiaalprobleemidest. Olles need ära kaardistanud koostatakse isiklik tegevuskava muutuste esilekutsumiseks.

 Säästva arengu pädevused	Ettenägemise pädevus; normatiivsuse pädevus; strateegiline pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Keeled; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Kui soovite, et õpilased mõistaksid küsimise tähtsust ning õpiksid küsimuste esitamist, siis alustage selle harjutusega. Need oskused tulevad kasuks, kui teie eemärgiks on jõustada õpilasi muutusi ellu viima ning kasutama oma motivatsiooni. Ärge unustage, et harjutuse edukaks läbi viimiseks on vaja tähelepanelikult kuulata.
 Vajalikud abivahendid	Küsimuste nimekiri; Pastapliiatsid ja paberid.

JUHISED: Pange klassiruum rühmatöökõiks valmis. Sõltuvalt olukorrast võite koolis esinevad probleemid (nt kiusamine, narkootikumid ja alkohol, planeerimata rasedus) ise välja tuua või lasta õpilastel endil need nimetada. Proovige luua usalduslik atmosfäär ning olge valmis kuulama ja esitama küsimusi. Näide: kooli juhtkond soovib teada õpilaste arvamust sellest, kuidas muuta kooli keskkond vastuvõtlikumaks ja eneseväljendamist soodustavamaks.

Paluge õpilastel jaguneda rühmadesse (4-6 kaupa). Andke igale rühmale küsimuste loetelu ja paluge need omavahel läbi arutada. Alustage esimesest küsimuste grupist – 1. Vaatlusküsimused. Kui kõik rühmad on lõpetanud paluge ühel õpilasel igast rühmast jagada teistega oma rühma arutelu tulemused.

Seejärel andke igale rühmale teine küsimuste nimekiri – 2. Tundeid puudutavad küsimused. – ning paluge uuesti ühel rühma liikmel tulemusi jagada.

Sõltuvalt teemast võite suurendada või vähendada küsimuste arvu. Peamine on järgida küsimuste gruppide järjekorda.

Küsimuste gruppide nimekiri:

1 Vaatlusküsimused

Mida tead sellest probleemist?
Oled sa sellest kuulnud või seda näinud?
Kuidas sa said sellest esimest korda teada?
Milles sa oled kindel ja milles kõhkled?
Kes lisaks sinule tunnevad selle probleemi pärast muret?
Kuidas see probleem mõjutab sinu kohalikku kogukonda?
Millised on peamised seda olukorda mõjutavad kultuurilised elemendid?

2 Tundeid puudutavad küsimused

Milliseid tundeid see probleem sinus tekitab?
Kas see probleem on mõjutanud sinu vaimset või füüsilist tervist?
Kuidas on see olukord mõjutanud sinu pereliikmete tundeid?
Kuidas on see olukord mõjutanud tundeid sinu riigis, koolis?

3 Kujutlusküsimused

Milline tähendus on sellel probleemil sinu elus?
Kuidas saaks seda probleemi muuta nii, et olukord muutuks nagu sa tahad?
Mida me teeksime kui sooviksime radikaalset muutust?

4 Muutuse küsimused

Mida oleks vaja, et olukord oleks selline nagu sa tahad?
Mida täpsemalt oleks vaja muuta?
Kuidas need muutused võiksid tekkida? Nimeta võimalikult palju erinevaid võimalusi.

5 Kaalude alternatiiv

Kuidas mõjutaks sinu esimene alternatiiv ülejäänuid?
Milline oleks selle mõju keskkonnale?
Kuidas saaks seda eesmärki saavutada? Kas on ka teisi võimalusi?
Kaalude iga alternatiivi tagajärgi:
Kuidas mõjutaks esimene alternatiiv teisi meie grupis (linnas jne..)?
Milline oleks selle mõju keskkonnale?
Kaalude takistusi:
Mis peaks muutuma, et alternatiiv "A" oleks teostatav?
Millised jõud meie ühiskonnas/koolis töötaksid selle vastu?

6 Isiklike võimaluste ja toe küsimused

Mida oleks vaja, et sa võtaksid sellest muutusest osa?
Mida kasulikku tahaksid teha nende muutuste esilekutsumiseks?
Millist tuge/abi sa vajaksid selle tegemisel?

7 Isikliku tegutsemise küsimused

Kellega sul oleks vaja oma nägemusest rääkida?
Millised on sinu esimesed sammud?
Kuidas sa saad teisi kaasata?

Ülesanne koostati kasutades "perecondlikke" küsimusi Fran Peavey (1994) raamatust "By Life's Grace: Musings on the Essence of Social Change".

Refleksiooni hõlbustamiseks võib kasutada järgmisi küsimusi:

- Mida arvad strateegilise küsimise protsessist? Oli see keeruline?
- Kas sa arvad, et see on siiras siiras suhtlemise viis? Miks?
- Kas see protsess muutis su lootusrikkamaks tuleviku suhtes?
- Kas peale strateegilist küsitlusi oled paremini tegutsemiseks valmis?

Ülesanne 1b. „Isiklik olemine ja identiteet“

Õpilased analüüsivad pilte ning jagavad enda arvamust piltidel kujutatud elusituatsioonidest. Nad mõtlevad enda ja teiste elustiilide peale ning nende mõjust kohalikule ja maailma keskkonnale.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; koostöö tegemise pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus.
 Õppeained	Ajalugu; matemaatika; kirjandus; geograafia; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Kui teil on vähe aeg, siis võite teha ainult teatud osa tegevusest. Võite lisada ka enda fotosid sõltuvalt teemast/plaanitud arutelust.
 Vajalikud abivahendid	Lisa 9 fotod # 1–6.

Mis teeb meist inimesed?

JUHISED: Näidake pilti # 1 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Laozi, Konfutsius, Buddha, Mooses, Kristus ja Muhamed pöörasid kõik tähelepanu inimeste immateriaalsetele vajadustele ning üksikisiku ja kogukonna vahelistele seostele. Ka tänapäeva globaalne ühiskond keskendub lisaks materiaalsete ka mittemateriaalsete vajaduste rahuldamisele. Tegevuskava 2030 ning Kestliku arengu eesmärgid (KAE) rõhutavad õigluse, sallivuse, austuse, väärikuse, empaatia, hoolivuse, pühendumuse ning solidaarsuse rolli.

Küsimused:

- *Kas pilt nr 1 paneb mõtlema mingitele vajadustele?*
- *Kuidas tunned end, kui keegi on sinu suhtes lugupidamatu?*
- *Kas sinu klassikaaslased on üksteise suhtes sallivad?*
- *Kas oskad tuua näiteid empaatilisest käitumisest oma klassis?*
- *Oskad leida ka teisi pilte, mis näitaksid erinevaid õigluse, sallivuse ja sotsiaalse vastutuse avaldumise viise?*

Pilt #1, allikas: Lina Strauke

Tagasi põhitõdede juurde

JUHISED: Näidake pilti # 2 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Mõistet „piisavus“ kirjeldatakse tihti sõnadega „omada piisavalt, kuid mitte liiga palju“ või „toimetulek piiride sees“. Samal ajal piisavuse ning liialdamise ja luksuse mõisted võivad ajas muutuda. Osade inimeste jaoks on piisavus pigem küsimus „milleta ma tuleksin toime?“ või „millega ma saaksin ohverdada?“. Teiste jaoks tähendab piisavus toimetulekut teatud piiride sees.

Küsimused:

- Milliseid piire on kujutatud pildil nr 2?
- Kui sul oleks võimalik teha ainult ühte asja oma igapäevaste kohustuste kõrvalt, siis mille sa valiksid?

Pilt # 2, allikas: Leonid Smulskiy

Pikk elu

JUHISED: Näidake pilti # 3 ja lugege ette järgnev lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Vastavalt 2014. Maailma Tervise Organisatsiooni andmetele, kui oled sündinud Nigeerias või Tšaadis, siis on sul üks lühemaid oodatavaid eluigasid maailmas. Kui oled sündinud Jaapanis või Islandil, siis on sul üks pikemaid oodatavaid eluigasid.

Küsimused:

- Vaata pilti # 3. Aruta järgneva mõtte positiivseid/negatiivseid külgi: „Kõigil peaks olema võimalik elada kohas, kus neil oleks pikk elu.“
- Järgmisena aruta selle väitega seonduvaid võimalikke probleeme.
- Viimasena mõtle mida huvitavat oleks võimalik seoses selle teemaga teada saada, välja selgitada või järgi proovida.
- Mis tunne oleks olla 100-aastane? Milline näeks välja sinu päev?

Pilt # 3, allikas: Colourbox.com

Mina - maailmakodanik?

JUHISED: Näidake pilti # 4 ja lugege ette allolev lõik. Seejärel esitage küsimused.

On inimesi, kes arvavad, et tänapäeva noortel on mitu identiteeti. Teised jällegi väidavad, et noortel puudub päris oma identiteet ning selle tõttu peavad nad seda pidevalt uuesti looma vastavalt olukorrale.

Küsimused:

- Vaata pilti # 4. Mida arvad järgmisest lausest: "Inimesed peavad endas kasvatama nii globaalset kui ka enda isiklikku identiteeti"
- Millised võiksid olla selle mõtte head/halvad küljed?
- Kas selle mõttega võivad kaasneda mingid probleemid?
- Mida huvitavat oleks võimalik seoses selle temaga teada saada, välja selgitada või järgi proovida?

Pilt # 4, allikas: Lewis Akenji

Erinevad elamisviisid

JUHISED: Näidake pilti # 4 ja lugege ette järgmine lõik. Seejärel esitage allolevad küsimused.

Inimesed valivad erinevaid viise kuidas elada. Nende elu võib meid innustada, sest see oli saavutusterohke. Vaadeldge pildil # 5 kujutatud isikuid – Ema Teresa, keda imetleti tema heategevusliku töö pärast. Apollo 11 meeskond, vasakult paremale on Neil Armstrong, Michael Collins ning Buzz Aldrin, kes maandusid esimestena kuule juulis 1969. Balti riikide presidendid (2018.a.) : Dalia Grybauskaitė (Leedu), Kersti Kaljulaid (Eesti) ning Raimonds Vejonis (Läti).

Küsimused:

- Millised on nende eluviisid? Kas neid saab omavahel võrrelda?
- Milline tarbimisviis iseloomustab/iseloomustas nende elu?
- Mis iseloomustab sinu elu?

Pilt # 5, allikas: Wikimedia Commons

Õpilasi võib jagada ka väiksematesse gruppidesse. Iga grupp võtab või leiab ise pildi isikust, kelle foto piltlikult iseloomustab tema ametit või tegevusala. Esmalt peab iga grupp koostama lühida loo valitud inimesest. Peale seda jagab iga grupp oma lugu ülejäänud klassiga ning kõik õpilased arutavad teemal kuidas valitud isikute tarbimine iseloomustab nende isiksust ning kuidas nad üksteisest erinevad.

Kui ma oleksin kuningas

JUHISED: Näidake pilti # 6 ja lugege ette allolev lõik. Seejärel esitage küsimused

Muistses Egiptuses, Mesopotaamias, Hiinas, Indias ning Roomas oli välja kujunenud majanduslik süsteem, mis tagas rohkem, kui oli vaja lihtsaks toimetulekuks ning vastastikuseks abistamiseks. Samal ajal olid ühiskonnad tihti jaotunud kaheks – olid rikkad ja olid vaesed ning vahepeal asuvaid inimesi oli väga vähe. Kõrgemale klassile oli iseenesestmõistetav, et neil oli “kaasasündinud” või isegi “jumala poolt” antud õigus kasutada kõiki neid hüvesid enda luksusliku elustiili säilitamiseks.

Küsimused:

- Kas oskad leida pilte inimestest, kes jätkuvalt nii elavad?
- Mida tähendab olla kõigiga võrdne? Kas see on üldse võimalik?
- Kuidas saaks praegust olukorda muuta nii, et see oleks selline nagu sa tahaksid?
- Kui me sooviksime ellu viia radikaalseid muutusi, siis mida me teeksime?

Pilt # 6, allikas: Colourbox.com

Ülesanne 1c. “Esimene asi millest mõtled kui ma ütlen...”

Õpilased panevad kirja esimesed võtmesõnadega seonduvad mõtted. Seejärel jagavad tekkinud assotsiatsioone ning võrdlevad neid teistega.

 Sustainable development skills	Eneseteadlikkuse pädevus.
 Curriculum	Ajalugu; matemaatika; emakeel.
 Tips and recommendation	Harjutus on eriti kasulik kui soovite panna õpilasi mõtlema enda ning kooli õppekeskkonna peale. Osalejad loovad enda isiklikku arusaamata lähiümbrusest ning avastavad koos selle tähendust.
 Materials needed	Pastapliiatsid ja paberid.

JUHISED: Iga teema loetakse eelnevalt ette. Seejärel panevad õpilased märkmepaberile või lihtsalt väiksele paberitükile kirja esimese mõtte, mis neil tekib. Paberid võib seejärel teemade kaupa laiali jaotada lauale või kleepida suuremale paberile (üks suurem paber iga teema kohta).

Julgustage õpilasi kirja panema kõik mis pähe tuleb. See võib olla mõte, tunne, küsimus või ka “ei oska öelda” tüüpi vastus.

Teemad:

- 1) Kooli nimi
- 2) Õpilaselu
- 3) Jätksuutlikkus
- 4) Osalus
- 5) Tulevikulootused
- 6) Rahu
- 7) Vastutus
- 8) Vaba aeg
- 9) Haridus
- 10) Kodanikuks olemine

Küsimused:

- Mis tunded sul tekkisid kui proovisid oma mõtted kirja panna?
- Milliseid individuaalse töö oskusi selle tegevuse käigus kasutasid?
- Milliseid grupis töötamise oskusi selle tegevuse käigus kasutasid?
- Mida sa sellest kogemusest õppisid?
- Mida see ütleb sulle nende asjade kohta sinu koolis?

Teema 2: VÄÄRTUSED

Suureks väljakutseks haridussüsteemile säästva arengu tagamisel on levinud teadmiste ja aktiivsuse vähesus küsimustes, mis puudutavad jätkusuutlikku tarbimist ning oma käitumise muutmist. Paljud, olles teadlikud, et nende tegevustel on negatiivsed tagajärjed ning ohustavad tulevikku, jätkavad oma senist käitumist. Seega peab haridus töötama emotsioonide ning väärtushinnangute tasandil, et tekitada motivatsiooni muutuseks. Innustavate õpetajate ning nende väärtuste abil saavad õpilased panustada „Suurde Üleminekusse“ (ingl The Great Transition). Vähehaaval, päev korraga, õpivad inimesed looma kogukondi, mis on õiglasemad, hoolivamad, rahumeelsemad, keskkonna ja selle piiride suhtes austavamad, loovamad, väärtuspõhisemad... ja jätkusuutlikumad.

Praegusel ajal meie poolt haritav põlvkond peab tulevikus aitama inimkonnal tulla toime selle kriisidega. Nad peavad olema valmis pidama ameteid, mida veel ei ole. Neil peavad olema oskused, mida veel ei õpetata, nagu näiteks võime mõista keerukaid süsteeme, nägema ja hindama olukordi erinevatest vaatenurkadest, lahendada konflikte vägivalda kasutamata ning tähelepanelikult ja rõõmuga seonduma neid ümbritseva loodusliku keskkonnaga.

Mõningad väärtuspõhise õppe eesmärgid on:

- tõsta iga õpilase enesehinnangut ning arendada individuaalset säilienõtkust ja jätkusuutlikkust keskendudes seejuures eluks vajalikele oskustele;
- anda igale õpilasele vajalikku aega enda mõistmiseks ja kuulamiseks ning oma elu prioriteetidele mõtlemiseks;
- kasutada suurenenud eneseteadlikkust, et vaadelda ning küsitleda oma elu, tulevikku ja ümbrust ning mõelda kuidas saab äsja omandatud väärtusi igapäevaelus rakendada;
- anda õpilastele võimalus teha koostööd ning muuta oma väärtused tegevusteks võimaldades seeläbi elada omaenda väärtustel põhinevat elu;
- jõustada õpilasi, et neil tekiks tunne, et nad saavad neid oskusi endas ka edasi arendada rikastades seeläbi oma tulevikku.

Nende väärtuste hulka muuhulgas kuuluvad usaldus, kaastunne, loovus, jõustamine ning teiste austamine ja nendest hoolimine. Väärtuspõhist õpet väärtustav kool peab vaatama kaugemale, kui lihtsalt õppekava sisu, vaid ka küsima kuidas kooli õppekeskkond tervikuna seda soodustab.

Väärtused ja indikaatorid hariduses

Haridus on ka praegu tugevalt väärtustel põhinev. Paljud koolid ja ülikoolid ning enamused haridusvaldkonnaga seotud kodanikuühiskonna organisatsioonidest on juba oma missioonid paika pannud, mis peegeldub ka nende poolt edentatavates väärtustes. Enamusel usupõhistest haridusasutustest on samuti väga selged väärtused vaatamata sellele, et neid võidakse väljendada erineval viisil – näiteks seostades neid pühakirjaga. Kui teie koolil on juba tugev väärtustele orienteeritus, siis võite kasutada indikaatoreid võrdlemaks kooli väärtusi selle töötajate/õpilaste väärtustega. Indikaatorid võivad samuti aidata hinnata kuivõrd suurel määral väljenduvad kooli väärtused tegevustes.

On tõenäoline, et ilmalikes haridussüsteemides pole varasemalt palju tähelepanu pööratud väärtustele. See ei tähenda, et neid ei ole, lihtsalt varasemalt on nad jäänud paljude jaoks nähtamatuks. Indikaatorid aitavad kaasa nende nähtavaks muutmisele ning samal ajal muuta selgemaks visiooni, missiooni, eesmärgid ning prioriteetid. Kui teie koolis ei ole veel selget väärtustele orienteeritust, siis on võimalik, et soovite sellest rääkida teiste õpetajaga või korraldada sellekohased töötoad eesmärgiga ühiselt paika panna kooli väärtused enne, kui hakkate indikaatoritega töötama.

Alternatiivselt võite alustada indikaatoritest ning lasta väärtustel avalduda tööprotsessi käigus.

Käesolev teema koosneb kolmest osast:

- 1) väärtuspõhiste oskuste indikaatorid, mis võivad aidata nii õpetajatel kui ka tervel koolil paremini mõista oma väärtusi;
- 2) kooli õppekeskkonna ning selle soodustava mõju väärtuspõhise õppele käsitlevad indikaatorid;
- 3) grupitegevused, mis võivad kaasa aidata väärtuste esilekerkimisele ning kooli õppekeskkonna alasele refleksioonile.

Igat osa võib vajadusel kasutada ka eraldi. Omavahel kombineerituna võivad nad pakkuda süsteemset viisi kooli õppekeskkonna hindamiseks. Protsessi võib vastavalt oma vajadustele ja võimalustele muuta, kuid soovitatav järjekord on järgmine:

- valige ja kohandage oma kooli enam puudutavad indikaatorid;
- määrake kindlaks mõõtmisviis;
- kavandage ning tehke ära esimesed tegevused ja mõõtmised;
- seostage indikaatorid väärtustega;
- andke tulemustele kuju.

Ülesanne **2a.** „Meie soovitud tulevik“

Õpilased selgitavad välja ja sõnastavad oma tulevikulootused. Kõik arvamused jagatakse ringis sõnadega „jah ning“.

 Säästva arengu pädevused	Ettenägemise pädevus; strateegilisuse pädevus; koostöö tegemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Keeled; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Antud harjutust võib käsitleda organisatoorsel (nt kooli/grupi/projektimeeskonna jne tulevikulootused) ning ühiskondlikul tasandil. Igal õpilasel peab paluma kuulama teisi enne oma lause ütlemist. Harjutuse eesmärgiks on üksteisi toetamine ning erinevate inimeste lootuste mõistmise õppimine. Veenduge, et kõik saavad aru, et teiste arvamust peab aktsepteerima isegi siis, kui sellega ei olda nõus. Kui tekib eriarvamusi tulevikulootuste osas, siis uurige kas on võimalik lisada mingi uus element mis muudaks kujuneva loo vastuvõetavamaks.
 Vajalikud abivahendid	Paber ja pliiats.

JUHISED: Pange kõik istuma ühte suurde ringi. Valige välja õpilane, kes paneb kirja suurele paberile kõigi tulevikulootused ning teine õpilane, kes hakkab lootused eraldi paberiribale kirja panema.

Kõik mõtlevad oma tulevikulootustele. Seejärel alustab keegi öeldes: “Tulevikus tahaksin näha...” ning seejärel lisada lause lõppu oma tulevikulootus. Järgmisena peab iga õpilane järgemööda ütleva „jah“ andmaks märku, et ta aktsepteerib kaasõpilase poolt öeldut ning seejärel lisab „ning“ ja lisab oma lootuse. Tehke kaks ringi.

Antud harjutus aitab mõelda meie soovitava tulevikule ning sõnastada teiste jaoks oma visioon. Nõustudes aktsepteerima teiste lootusi loome toetava keskkonna. Õpilaste poolt öeldud tulevikulootused võib jaotada teemade kaupa arutelu lihtsustamiseks.

Küsimused:

- *Mis just toimus?*
- *Kas te töötasite koos?*
- *Milliseid individuaalseid oskuseid te harjutuse käigus kasutasite?*
- *Milliseid grupitöö oskusi te kasutasite?*
- *Olid need realistlikud lootused?*
- *Milliseid oskusi on teil vaja nende teostamiseks?*

Ülesanne **2b.** „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“

Õpilased annavad hinnangu oma kooli või klassi keskkonnale kaalutledes tabelis esitatud oskuseid ja väärtusi.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; normatiivsuse pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus; integreeritud probleemide lahendamise pädevus.
 Õppeained	Keeled; kirjandus; psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Lisast 2 leiata rohkem indikaatoreid millega töötada. Valige piiratud arv indikaatoreid, mis kõige rohkem sobivad teie olukorraga ning õppetegevuste sisuga. Peale sobivate indikaatorite valimist võite neid kohandada vajaliku kontekstiga ning seejärel otsustada milliseid hindamismeetodeid kasutada.
 Vajalikud abivahendid	Indikaatorite nimekiri (Lisa 1, 2, 3)

JUHISED: Tehke kõigile õpilastele indikaatorite loetelu koopia ning pange valmis üks nimekiri eraldi suurel paberil.

Tegevust võib läbi viia mitmel erineval viisil:

1) Individuaalselt

Indikaatorite nimekiri (vt Lisa 1) on välja toodud loeteluna mõtetest, mida paljud peavad enda jaoks tähtsaks. Paluge kõigil need läbi lugeda ning mõelda milliseid tundeid need tekitavad märkides viis kõige tähtsamat linnukesega ning viis kõige vähem tähtsamat ristiga. Siin pole õigeid ja valesid vastuseid.

2) Rühmana

Kutsuge õpilased suurele paberile koostatud indikaatorite (võetud lisast 2) loetelu ümber. Paluge asetada maiustus/väiksem ese enam tähtsama tunduva indikaatori peale. Seejärel valib grupp välja viis kõige tähtsamat. Arutelu käigus võib maiustusi vabalt ringi liigutada ning vajadusel indikaatoreid juurde lisada.

3) Kobarmeetod

Lõigake välja indikaatorid (lisa 3) triipudena välja ning seejärel asetage need gruppide kaupa. Antud meetod võimaldab selgelt näha tekkivaid seoseid selle asemel, et vaadelda indikaatoreid kui lihtsalt eraldiseisvate lausete loetelu. Indikaatorite gruppide moodustamise reeglid on vabalt valitavad ning kasutada võib ka väärtuspõhiseid indikaatoreid („tulevikulootused“) eelmisest tegevusest (tegevus 2a).

Küsimused:

- Mis olid sinu kõige olulisemad väärtused?
- Kas nad on muutunud? Miks?
- Mis tundeid sinus tekitab teistega koos töötamine?
- Kas sa kasutasid mõnda oskust selle harjutuse käigus?
- Kas sa olid ka varem teadlik, et sul on nii palju erinevaid oskusi?
- Mis tunde see sinus tekitab?
- Millistes olukordades võiksid neid oskusi harjutada?

Ülesanne **2c.** „Ruumiline uuring“

Õpilased prioritseerivad ning mõõdavad juba olemasolevaid või soovitud oskusi ja väärtusi, mis võimaldavad muutuste elluviimist.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; normatiivsuse pädevus.
 Õppeained	Psühholoogia; eetika; ajalugu; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Paluge õpilastel ausalt öelda oma arvamust sõltumata teiste õpilaste asukohast. Õpilased võivad seista ka kahe punkti vahel.

Vajalikud abivahendid

Valmistage ette paberitükid kirjaga „Üldse mitte“, „natukene“, „piisavalt“, „hea“, „suurepärane“;
Indikaatorite nimekiri (Lisa 1);
Pastapliiatsid ja paber.

JUHISED: Tegevusel on 2 etappi: prioritseerimine ja mõõtmine.

1) Prioritseerimine

Valitakse 3 kõige tähtsamat indikaatorit (need võivad olla ülesandest “Meie soovitud tulevik” ja/või välja printitud indikaatorid Lisast 1). Iga indikaator pannakse kirja eraldi paberitükile.

2) Mõõtmine

Kolm tähtsaimat indikaatorit tähistavat paberitükki kleebitakse seinale ühes klassiruumi otsas. Kõik õpilased alustavad klassi vastasseinast, mis tähistab “üldse mitte” seisukohta ning liiguvad indikaatorite poole sõltuvalt sellest kui võrd nad tunnevad, et kool neile vastab. Korrake seda iga indikaatoriga.

Leidke silma järgi klassi (või muu ruumi) keskpunkt ning asetage sinna “piisavalt” tähistav märgis, seejärel asetage “natukene” ning “hästi” tähistavad märgised. Ruumi vastasseinad tähistavad seisukohta “üldse mitte” ning “suurepärane” (vt allolevat joonist)

Ruumi plaan **Ruumiline uuring** ülesandes.

Kleepige **“üldse mitte”** tähistav paber ühele seinale. Õpilased alustavad siit.

Kui õpilased tunnevad, et indikaator ei üldse mingil määral saavutatud, siis nad jäävad paigale ega liigu edasi.

Asetage **“natukene”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et indikaator on vähesel määral ikkagi saavutatud. .

Asetage **“piisavalt”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on keskmine.

Asetage **“hästi”** tähistav märgis siia pörandale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on üle keskmise.

Kleepige **“suurepärane”** tähistav märgis siia seinale.

Õpilased lähevad selle juurde kui nad tunnevad, et praeguse indikaatori saavutamise tase on maksimaalne.

Küsimused:

- Mis just juhtus?
- Mille järgi valisid kolm kõige tähtsamad indikaatorit?
- Kas sul oli kerge või raske iseseisvalt otsustada?
- Kui suurel määral varjasid enda tegelikku arvamust kui nägid, et teised otsustasid seista mujal?
- Mida see sulle ütleb?

3 Teema 3: HARJUMUSED

Meil kõigil on kohustus muuta inimkond paremaks ning säästa maakera tulevaste põlvkondade jaoks. Praegune olukord on läbi ajaloo tehtud otsuste tagajärg. Sarnaselt sellele võib ka tulevikku käsitleda praeguse põlvkonna vastutusena.

Rahu ja õitseng sõltuvad kõikjal elavate inimeste teadmiste ja oskuste omandamisest, mis võimaldaksid neil muuta oma tarbimisharjumusi ning olla loovamad, kaastundlikumad ning aktiivsemad kodanikud. Säästvat arengut toetav haridus sisaldab inimvajaduste ümbermõtestamist ning igapäevaelu muutmist.

Tähtis on mõista kuivõrd suurt mõju tulevikumuutustele võib avaldada tänapäeval tehtav väike otsus. Selle mõistmine võimaldab õppijatel näha viise, mille kaudu nad võivad töötada tuleviku muutmise nimel, mis samal ajal ei nõuaks üle jõu käivate pingutuste tegemist vaid väiksemate hetkeliste otsuste langetamist. Selliste otsuste langetamisele aga avaldavad suurt mõju meie harjumused.

Harjumuste analüüsimise kaudu saavad nii õpilased kui ka õpetajad mõelda jätkusuutlikkuse eri tahkude üle. Õpetajad võivad julgustada õpilasi mõtisklema oma seniste ressursside kasutamiseiga seotud harjumuste ning seeläbi ka tuleviku mõjutamise üle. See aitab õppijatel:

- analüüsida ja kriitiliselt hinnata tulevikuväljavaateid
- unistada, s.t kindlaks määrata oma visioon;
- avastada olemasolevaid võimalusi tulevikuvisioni muutmiseks;
- muutusteks vajalike tegevuste kavandamine;
- hinnata käitumise muutumise mõju.

Harjumust võib mõista ka kui tegutsemise mustrit, mis ei eelda selle põhjalikumat analüüsimist. Selle järgi lihtsalt elatakse. Kuigi üksikute käitumuslike harjumuste mõju ei pruugi olla esmapilgul tähtis, siis nende pikaajaline mõju võib uskumatult erineda.

Lugu harjumustest:

Kaks sõpra, Thoomas ja Siim, kes on mõlemad 15-aastased, käituvad enne magamaminekut täiesti erinevalt.

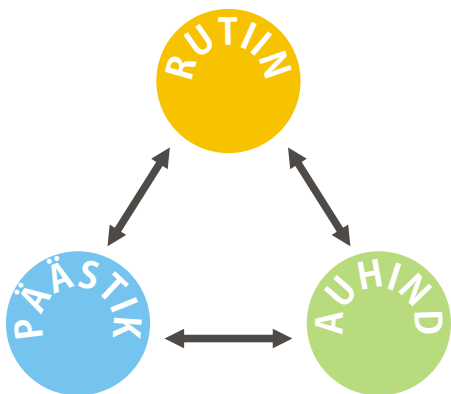
Toomas loeb läbi 50 raamatu lehekülge, Siim aga vaatab ühe seriaali osa. Mis juhtub kooliaasta lõpuks (272 päeva)?

Toomas on läbi lugenud 40 raamatut ning Siim on läbi vaadanud mitu erinevat seriaali: Elavad surnud, Grey anatoomia ja muud.

Ivan Pavlovi klassikalise tingituse teooria kohaselt võib harjumusi lahti mõtestada kolme etapi kaudu: päästik, rutiin ja auhind.

Pilt: harjumuse tsükkel

Päästik – signaal rutiinseks tegevuseks.
Rutiin – harjumus ise, olgu see hea või halb.
Auhind – rutiini tagajärjel saadav emotsioon.

Harjumuse muutmine sõltub meie motivatsioonist. Kui isik on motiveeritud, siis võib harjumuse tsükli murda muutes rutiini või lõpetades selle järgi käitumist. Meie aju ei oska vahet teha heal ja halval harjumusel, see töötab ühtemoodi mõlema puhul. Kui soovite millegi tegemist lõpetada, siis tuleb teada, et: alguses peab aju tsükli mitu korda “läbi tegema”, ning mõne aja möödudes muutub protsess automaatseks. Seejuures harjumus ise ära ei kao, see on lihtsalt päästiku ootel. Harjumuse lõpetamiseks või uue kujundamiseks on vaja tugevat motivatsiooni.

„Elu on harjumus. Või pigem on elu harjumuste jada.“ Samuel Beckett

Ülesanne **3a.** „Kohtume keskel“

Õpilased mõtlevad enda harjumustest ning nende mõjust oma igapäevaelule. Nad kaalutlevad alternatiivseid käitumisi viise ning kaardistavad võimalikud muudatused, mis viiksid vastutustundlikuma elustiilini.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; normatiivsuse pädevus; koostöö tegemise pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus; integreeritud probleemide lahendamise pädevus.
 Õppeained	Geograafia; emakeel; ajalugu.
 Näpunäited ja soovitus	Antud tegevus on kasulik kui soovite panna õpilasi mõtlema enda ja oma harjumuste peale. Osalejad loovad omaenda arusaama harjumustest ja nende mõjust elule.
 Vajalikud abivahendid	Fotod: Igaale rühmale võib anda samu või erinevaid fotosid (Lisa 9 pildid #7, 8, 9, 10); tööleht (Lisa 4); pliiatsid ja paberid.

JUHISED: Valmistage klassiruum ette rühmatööks. Andke igale rühmale pilt ((#7, 8, 9, või 10). Igal rühmal peab olema pilt, pliiats ja tööleht (Lisa 4).

Rühmatöö etapid:

- 1) Iga rühma liige otsustab millist neljast töölehe kastist ta kasutab mõtete kirjapanemiseks (keskel asuv kast jääb esialgu tühjaks).
- 2) Iga rühma liige mõtleb pildi ning muu teemaga seotud informatsiooni üle, mille õpetaja neile ütleb.
- 3) Kõik rühma liikmed panevad kirja pildi- ja teemaga seonduvad mõtted ja ideed.
- 4) Järgmisena seletavad rühmaliikmed kordamööda lahti mõtted, mille nad olid kirja pannud. Siinkohal toimub arutelu.
- 5) Seejärel valib rühm välja neli ideed või mõtet ning kirjutab need keskmisesse kasti.

Peale rühmatöö lõppu paluge igal grupil jagada väljavalitud mõtted teistega.

Pilt # 7, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 8, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 9, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 10, allikas: Leonid Smulskiy

Küsimused:

- Mida uut said sellest teemast teada?
- Kas miski osutus sulle üllatuseks?
- Mida sarnast ja erinevat oli rühmade vastustes?
- Kas tahaksid millestki rohkem teada saada?
- Millist muudatust oma elustiilis kavatsed nüüd teha?

Ülesanne **3b.** „Aeg ja tehnoloogia“

Õpilased osalevad lühieksperimendis, mis näitab nende subjektiivset arusaama ajast. Nende ülesandeks on määratleda erinevaid ajaplaneerimise meetodite tahke ning mõelda millist mõju sellele avaldab tehnoloogia..

 <p>Sustainable development skills</p>	<p>Süsteemse mõtlemise pädevus; ettenägemise pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.</p>
 <p>Curriculum</p>	<p>Kunstiõpetus; matemaatika; psühholoogia; filosoofia.</p>
 <p>Tips and recommendation</p>	<p>Tegevus on kasulik kui soovite puudutada tehnikast sõltuvuses olemise ja tehnoloogia teemasid ning rääkida rollivahetusest klassis.</p>
 <p>Materials needed</p>	<p>Kleepuvad märkmepaberid; pliats ja paber ning arvuti: · artikli lugemiseks; · laulu lindistamiseks; · video esitamiseks.</p>

JUHISED: Õelge õpilastele, et nad osalevad eksperimendis ning paluge neil valmis panna pliiats ja paber. Seejärel loeb õpetaja ette alloleva loo, ning näitab videoid, mis kõik peavad olema sama kestusega (nt 2 minutit).

Paluge kõigil kirja panna kui pikad olid esitlused ning järjestada kestuse järgi. Kirjutage tulemused tahvlile või suuremale paberile, et seda näeks terve klass. Seejärel õelge esitluste tegelik kestus.

Materjal õpetajale (2 min. tekst):

Kannatlik kass
Laura E. Richards

Kui laiguline kass leidis pesa, siis oli see tühi kuna oli alles valminud. Seega ta ütles endamisi "Ma ootan!", sest ta oli loomult kannatlik ning tal oli ees terve suvi. Ta ootas nädala ning seejärel ronis uuesti puu otsa ja piilus pessa. Seal oli kaks ilusat siledat, säravat sinist muna.

Laiguline kass ütles: "Munad võivad olla maitavad, kuid noored linnud on veel maitavamad. Ma ootan veel." Ja ta ootas. Ootamise ajal püüdis ta hiiri ja rotte, pesi ennast ja magas. Teisisõnu tegi kõike seda, mida üks tavaline laiguline kass ajaviiteks teeks.

Kui möödus veel üks nädal, ronis ta uuesti puu otsa ning piilus pessa. Seekord oli seal viis muna. Kass ütles uuesti: "Munad võivad olla maitavad, kuid noored linnud on veel maitavamad. Ma ootan veel natukene!"

Ja ta ootas veel natukene ning ronis uuesti puu otsa vaatama. Ah! Seal olidki viis väikest linnupoega, suurte silmade- ja pikkade kollaste nokkadega. Laiguline kass istus oksale, lakkus oma nina ja nurrus, sest tal oli hea meel. "Küll on hea olla kannatlik!" lausus ta.

Kui ta vaatas millist linnupoega esimesena ära süüa, siis märkas, et nad olid väga kõhnakesed – väga, väga kõhnakesed! Laiguline kass polnud kunagi midagi nii kõhna näinud.

"Pea nüüd!", mõtles ta endamisi, "kui ma ootan veel vaid mõne päeva, siis nad kosuvad. Kõhnad linnud võivad olla maitavad, kuid kosunud linnud on veel paremad. Ootan veel natukene!"

Ja nii ta ootas ning vaatas kuidas isane lind tõi poegadele päev otsa ussikesi ning mõtles: "Ahha! Nüüd nad peaksid küll kiiresti kosuma! Varsti nad on sellised nagu ma tahan. Ah, küll on hea olla kannatlik!"

Lõpuks lausus ta: "Nüüd nad peaksid piisavalt kosunud olema! Ma ei oota enam päevagi. Nad peaksid olema nii head!"

Ta ronis puu otsa mõeldes samal ajal maitavate linnupoegade peale. Kui ta ronis kohale, siis avastas kass, et pesa on tühi!

Seejärel istus laiguline kass oksale ja lausus: "Kõigist hirmsatest, õelatest ja tänamatumadest olenditest, keda mina olen näinud, on linnud kõige hirmsamad, õelamad ja tänamatumad! Mj-ä-uul!"

Kahe minutiline video:

<https://www.youtube.com/watch?v=auSo1MyWf8g&feature=youtu.be>

2 minutiline muusikavideo:

<https://www.youtube.com/watch?v=i7-4WTzV-U4>

Küsimused:

- Mis mõjutab meie ajataju?
- Kas sa suudaksid loobuda oma mobiiltelefonist/arvutist/televiisorit üheks päevaks/üheks nädalaks??
- Kas sa sooviksid midagi muuta oma elektrooniliste seadmete kasutamises?
- Mis on selle võimalikud kasud/kahjud?

Ülesanne **3c.** „Pildi ajalugu“

Õpilased uurivad mõne elektroonilise seadme (mobiiltelefon, arvuti) arengut ning hindavad selle mõju tarbimisele.

 Säästva arengu pädevused	Ettenägemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus; integreeritud probleemide lahendamise pädevus.
 Õppeained	Matemaatika; psühholoogia; kunstiõpetus; ajalugu.
 Näpunäited ja soovitused	Ülesannet võib kasutada erinevate tehnikaseadmete ajaloo tutvustamiseks.
 Vajalikud abivahendid	Igapäevaelus kasutatavad seadmed nt mobiiltelefon, televiisor, arvuti jms; Pliiatsid ja paberid.

JUHISED: Ülesannet võib läbi viia ka uurimistöona. See jaguneb kolmeks osaks.

1. osa

Õpetaja jagab klassi kolmeks rühmaks. Iga rühm keskendub ühele igapäevaelus kasutatavale elektroonilisele seadmele: nt mobiiltelefon, televiisor, arvuti. Iga rühma ülesanneteks on:

- leida 4-8 seadet kujutavat pilti (minevikust tänapäevani) ning järjestada need ajaliselt;
- leida seadme kasutamist/ostmist puudutav statistika koduriigis;
- leida seadme kasutamist/ostmist käsitlev statistika mõnes teises riigis.

2. osa

Iga rühm valmistub ettekandeks, milles:

- kajastatakse seadme muutumist läbi ajaloo;
- tuuakse välja seadme valmistamiseks vajalikke ressursse/materjale;
- käsitletakse seadme mõju tarbimisele, keskkonnale, otstarbekusele ning ajakasutusele.

3. osa

Peale ettekannete lõppemist korraldab õpetaja arutelu, milles käsitletakse

- inimeste ajakasutust enne seadme leiutamist;
- inimeste elukorraldust enne seadme leiutamist;
- seadmete utiliseerimisega seonduvad probleemid/väljakutsed.

Küsimused:

- *Kas sooviksid midagi muute seoses elektriseadmete ostmise- või kasutamisega?*
- *Mis on selle head või halvad küljed?*

Ülesanne **3d.** „Tee oma valik“

Õpilased valivad ühe seadme, millest nad oleksid võimelised loobuma teatud ajavahemikuks. Seejärel jälgitakse toimunud muutusi.

 Säästva arengu pädevused	Kriitilise mõtlemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Emakeel; ajalugu.
 Näpunäited ja soovitused	Ülesanne sobib hästi kui soovite rääkida sõltuvusest seadmetest, tänapäeva tehnoloogiast ning ajaplaneerimisest.
 Vajalikud abivahendid	–

JUHISED: Harjutuse eesmärgiks on näidata õpilastele kuivõrd keeruline on oma harjumuste muutmine. Paluge igal õpilasel nimetada seade, millest lühiajalist loobumist nad võiksid kaaluda. Selle tegemiseks peaksid nad seisma vastavas klassiruumi osas.

Õpilased loobuvad nimetatud seadmest eelnevalt kokkulepitud ajavahemikuks (päev/nädal). Peale kokkulepitud ajavahemiku möödumist toimub arutelu eesmärgiga hinnata harjutuse mõju.

Küsimused:

- *Kuidas sa ennast tundsid?*
- *Kuidas see mõjutas sinu tööd/õppimist?*
- *Kuidas see mõjutas sinu vaba aega?*
- *Kuidas see mõjutas sinu sotsiaalset elu?*
- *Kas sa sooviksid säilitada mõnda muutust? Miks? Miks mitte?*

4 Teema 4: FINANTSID

Paljude riikide valitsused tunnistavad rahanduslase hariduse hädavajalikkust kodanike majandusliku turvalisuse tagamiseks. Eelkõige pööratakse tähelepanu noortele, sest just neil esineb tihti selliseid probleeme nagu näiteks madal majandusliku toimetuleku oskus, töötus ning rohked võlad. Õpetajatel on esmatähtis roll töös noortega – neil on vaja arutada eelnimetatud probleeme oma õpilastega ning juhendada neid vastutustundlikumate, loovamate ning jätkusuutlikumate valikute ning lahenduste suunas.

Rahalised küsimused on seotud kõigi inimeste eludega ning finantsiline toimetulek on tähtis eluoskus. Viimaste kümnendite tehnoloogiline areng on kaasa toonud eksponentsiaalse kasvu finantsteenuste arvus ja kättesaadavuses muutes samal ajal otsuste langetamist rahalistes küsimustes selle võrra keerulisemaks. Tänapäeva tarbija peab olema võimeline orienteeruma rohketes teenustes selleks, et leida enda vajadustele ja eesmärkidele vastav lahendus ning seega olema võimeline edukalt toimetama isiklike vahenditega. Rahalistel raskustel võib olla tugev mõju isiklikule ja perekondlikule heaolule ning majanduslikule stabiilsusele.

Lapsi ja teismelisi peetakse tähtsaks tarbijarühmadeks. Tihti on nad mitmesuguste toodete ja teenuste turundamise sihtrühmaks. Spender (1998) toob välja, et lapsed on üha enam turundajate fookuses enda peale kulutatavate rahaliste summade, vanemate kulutamisele avaldatava mõju ning täiskasvanueas potentsiaalselt tehtavate kulutuste tõttu. Veel hiljuti keskendus lastele suunatud turundus maiustustele ja mänguasjadele. Käesoleval ajal aga hõlmab see juba ka riideid, jalatseid, kiirtoite, spordi- ja arvutitarbeid, hügieenitarvikuid ning paljusid täiskasvanute tooteid nagu näiteks autod ja krediitkaardid. Kogu see turundus võib põhjustada liigtarbimist ja –kulutamist tuues endaga kaasa rahalisi raskusi ning võlgnevusi noortele, nende peredele ning tervele kogukonnale.

Ülesanne 4a. „Mida me ostame?“

Õpilased analüüsivad oma tarbimisvalikuid ning raha kulutamise viise.

 Säästva arengu pädevused	Süsteemse mõtlemise pädevus; ettenägemise pädevus; kriitilise mõtlemise pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Keeled; matemaatika; emakeel; ühiskonna- või kodanikuõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Antud ülesannet võib kasutada selleks, et näidata õpilastele kuivõrd oluline on mõista, mille peale raha kulutatakse.

Vajalikud abivahendid

Fotod Lisast 9, #11-13.

Magusamad musid

JUHISED: Näidake pilti #11 ning esitage allolev informatsioon. Seejärel esitage õpilastele küsimused.

Kas hambahari on lihtsalt üks vahend hammaste pesemiseks? Reklaamide järgi on "XX hambahari" just see, mida vajad säravama naeratuse ning "magusamade muside" saamiseks.

Küsimused:

- *Kas pildil #11 olev tütarlaps saab omale rohkem poisse, populaarsust ja edu, kui ta kasutab just seda "XX hambaharja"?*
- *Mis on positiivset selle hambaharja reklaami juures?*
- *Kas on ka midagi negatiivset?*
- *Mida oleks huvitav teada saada või teha seoses taoliste reklaamidega?*

Pilt #11 Allikas: Colourbox.com

Ole moekas

JUHISED: Näidake pilti #12 ning esitage allolev informatsioon. Seejärel esitage küsimused.

Anna pidevalt ostab internetipoodidest kalleid ja moodsaid riideid. Ta ootab allahindlusi ning seejärel kulutab kogu oma raha nende peale. Tema kapp on pungil riietest, mida ta enam ei kannu. Osasid ta pole kunagi kandnud ning osad on niivõrd koledad, et tal on endal raske uskuda, et ta võis need osta.

Küsimused:

- *Kuidas tulevad erinevad inimesed toime ostmise ning oma tegelike vajadustega?*
- *Kui paljud riideid sul on? Kui palju on sul tegelikult vaja?*
- *Kas raha kasutamisele peaksid olema seatud piirangud/reeglid?*
- *Mida tead allahindlustest? Mida tahaksid teada saada?*

Pilt #12 Allikas: Lina Strauke

Veenmine

JUHISED: Jagage õpilased paaridesse erinevate veenmistehnikate katsetamiseks. Üks õpilane tõuseb püsti ning teine jääb istuma. Püsti oleval paarilisel on aega kaks minutit, et veenda oma kaaslast (kasutades ainult sõnu), et ta peaks talle andma oma istekohta. Õnnestumisel või kahe minuti möödudes vahetatakse rolle. Harjutuses võidakse kasutada mitmeid veenmistehnikaid nagu näiteks meelitamine, äraostmine, petmine ning solvamine. Samuti võib see avaldada vastupidist mõju ehk kinnistada esialgset seisukohta.

Pilt #13 kujutab ühte veenmise viisi.

Questions:

- *Is it hard to persuade others?*
- *What other methods does advertising use? Why?*

Pilt #13 Allikas: Leonid Smulskiy

Ülesanne **4b.** „Splash: finantskirjaoskuse mäng“

Õpilased mängivad kaardimängu rahandusega seotud mõistetest paremaks arusaamiseks.

Säästva arengu pädevused

Strateegilisuse pädevus;
koostöö tegemise pädevus;
kriitilise mõtlemise pädevus;
integreeritud probleemide lahendamise pädevus.

Õppeained

Keeled;
matemaatika;
emakeel.

Näpunäited ja soovitused

Sobib sissejuhatava tunnina finantskirjaoskust puudutavatesse tundidesse või juba läbitud materjali kordamiseks.
Sissejuhatuseks teemasse võite kasutada THE STORY OF PETITE lugu. (Lisa 6) ja kaartidel olevad mõisted koos definitsioonidega (Lisa 7).

Vajalikud abivahendid

Pliiatsid ja paber;
mängukaardid (Lisa 5);
Lisad 6 ja 7 pikema mängu puhul.

JUHISED: Segage kaardid (Lisa 5) ära ning asetage need tagurpidi laua keskele .

Otsustage milline meeskond alustab kaartide arvamist esimesena (nt visates kulli ja kirja või täringu abil).

- Esimese meeskonna liikmete seast valitakse “juht”. Juht valib välja kaardi ning vaatab sellel kirjas olevat sõna. Tal on piiratud aeg (nt 45 sekundit), mille jooksul peab juht või meeskond sõna tähenduse ära arvama (vt allolevat “mõistete tabelit” ideede saamiseks). Teine meeskond jälgib samal ajal aega.
- Kui esimene meeskond ütleb sõna tähenduse õigesti, siis nad saavad 3 punkti. Juhul kui määratud aja jooksul õiget tähendust ei öelda, siis saab teine meeskond võimaluse sõna tähenduse arvamiseks. Kui teine meeskond arvab õigesti, siis saavad nemad 3 punkti.
- Järgmisena määratakse teise meeskonna “juht”, kes valib kaardi. Seejärel mäng kordub.
- Mäng jätkub kuni kõik kaardid on ära arvatud või kuni aeg saab otsa. Enam punkte saanud meeskond võidab.

*VÕIMALIKUD MÕISTETE SELETAMISE VIISID

Pilt jutustab loo: katke sõna ning näidake ainult pilti.

Suuline kirjeldus: mõiste defineerimine mõistet ennast kasutamata. Vastandid on lubatud.

5 küsimust: meeskond võib esitada kuni viis küsimust kaardi ära arvamiseks. Lubatud on ainult jah/ei küsimused.

Enne ja pärast: seletada mis juhtub enne ja pärast kaardil kujutatud olukorda.

Joonistamine: mõiste tähenduse joonistamine.

Voolimine: voolimissavi kasutamine mõiste selgitamiseks.

Pantomiim: tähenduse edasiandmine pantomiimi abil.

Harjutuse lõbusamaks muutmiseks võib lasta vastasmeeskonnal valida kuidas peab mõiste olema selgitatud.

*Märkus: Meeskonna juht ei tohi osutada ruumis olevatele esemetele oma meeskonna aitamiseks.

MÄNGU VARIATSIOONID

Seosed 1:

Asetage kõik kaardid lauale. Esimese meeskonna liige peab valima 2 kaarti mingi dilemma iseloomustamiseks ning seejärel on ülejäänud meeskonnal aega 1 minut dilemma kindlaks tegemiseks ja selgitamiseks (nt hasartmängud ja õnnelikkus; töötus ja raha). Meeskond peab ütleva 4 dilemmaga seonduvat väidet. Õpetaja/harjutuse läbiviija otsustab väidete õigsuse üle. Kui vajalik väidete arv jääb esitamata või mõni osutub valeks, siis antakse teisele meeskonnale võimalus nende esitamiseks. Punkte määratakse vastavalt õigete väidete arvule.

Kasutatud kaardid pannakse kõrvale ning neid ei saa enam kasutada. Mäng jätkub kuni kõik kaardid on ära kasutatud või kuni aeg saab otsa. Enam punkte saanud meeskond võidab.

Seosed 2:

Eeltoodud variandist erineb vaid selle poolest, et kaardid asetatakse lauale tagurpidi. See muudab seoste loomise ning dilemma määratlemise keerukamaks.

Seosed 3:

Asetage kaardid lauale. Esimese meeskonna liige peab valima 3 kaarti dilemma ja selle lahenduse näitamiseks. Ülejäänud meeskonnal on aega 2 minutit dilemma kindlaksmääramiseks, lahti seletamiseks ning lahenduse leidmiseks (nt hasartmängud, õnnelikkus ning valik; töötus, raha ja säästud). Meeskond peab esitama 4 dilemmaga seotud väidet ning 2 lahendusega seonduvat väidet. Õpetaja/harjutuse läbiviija otsustab väidete õigsuse üle. Kui vajalik väidete arv jääb esitamata või mõni osutub valeks, siis antakse teisele meeskonnale võimalus nende esitamiseks. Punkte määratakse vastavalt õigete väidete arvule.

Kasutatud kaardid asetatakse tagasi lauale. Mäng jätkub kuni aega saab otsa ning üks meeskond on saanud teisest rohkem punkte. Samuti võib mängida teatud punktide arvuni (nt 30 punkti).

Kaardista:

Asetage kõik kaardid lauale. Jagage klass kolmeks meeskonnaks. Andke kahele meeskonnale rollid (nt töötud noored ja töötavad noored). Mõlemad meeskonnad peavad kolme minuti jooksul ära kasutama võimalikult palju kaarte oma olukorra tekkimise põhjuste ja selle mõjude näitamiseks. Kolme minuti möödudes asub kolmas meeskond kohtunike rolli. Enam kaarte kasutanud ning paremaid selgitusi andnud meeskond kuulutatakse võitjaks.

Jutusta mulle lugu:

Jagage klass meeskondadeks ning andke igale meeskonnale teatud arv kaarte. Meeskonnad peavad ära kasutama vähemalt 5 kaarti süžeeskeemi loomiseks, mis seletaks lahti mõnda rahandusega seonduvat olukorda, probleemi või dilemmat. Pikima süžeeskeemi (enim kaarte kasutanud) meeskond võidab. Asetage kasutatud kaardid kõrvale ning seejärel alustage otsast peale.

Ole loov!:

Asetage kaardid tagurpidi lauale. Tõmmake 7 juhuslikku kaarti ning kleepige need tahvlile. Seejärel jagage klass meeskondadeks. Iga meeskond peab kahe minuti jooksul moodustama ja kirja panema lause kasutades võimalikult palju tahvlil olevaid sõnu. Rohkem sõnu kasutanud meeskond võidab. Kasutatud kaardid pannakse kõrvale ning seejärel algab mäng algusest peale.

Küsimused mängu pikendamiseks

Paremaks õpikogemuseks võib kaardimängu korraldada ka klassiaruteluna (võite kasutada Lisa 6). Õpetaja või harjutuse läbiviija julgustab õpilasi arvestama oma tegude tagajärgedega, kriitiliselt mõtlema, avaldama oma arvamust ja/või olla loov lahenduste ning muudatuste välja pakkumisel. Järgnevaid küsimuste näidiseid võib kasutada klassiarutelu algatamiseks.

VALIK:

*Kuidas teed oma valikuid?
Kes/mis mõjutab sind?*

HARIDUS:

*Mida tähendab sinu jaoks mõiste "haridus"?
Kas me õpime ainult koolis?
Mis on hariduse eesmärk?
Kas haridus võib mõjutada elatustaset? Miks?*

TARBIMINE:

*Millele kulutad enamuse oma rahast?
Kas oled kunagi mõelnud oma ostude mõjust teistele? Miks?*

KULUTUSED:

*Mille peale kulutavad pered raha?
Kuidas muutuvad kulutused elu jooksul?
Too näiteid.*

ELUSTIIL:

*Millest moodustub inimese elustiil?
Mis mõjutab sinu elustiilivalikuid?
Kas oma elustiili muutmine on kerge? Miks?*

SISSETULEK:

*Tooge näiteid perekonna sissetulekutest.
Kuidas muutuvad sissetulekuallikad elu jooksul?
Millised on kogukonna sissetulekuallikad?*

TÖÖ:

*Mida tähendab sinu jaoks sõna "töö"?
Miks otsivad inimesed tööd?
Kas töö võib olla tasustamata? Miks?*

MAKSEKAARDID:

*Milliseid maksekaarte on olemas?
Millised on erinevate maksekaartide positiivsed ja negatiivsed küljed?*

5 Teema 5: MEEDIAKIRJAOSKUS

Tänapäeva massimeedia mängib olulist rolli ühiskonnas kehtivate stereotüüpide ning eelarvamuste loomisel inimeste hoiakute ning käitumise kujundamise kaudu. Vastavalt 2017. a. Euroopa Komisjoni poolt loodud meediakirjaoskuse ekspertrühmale "...on meediakirjaoskus üldmõiste, mis sisaldab tehnilisi, kognitiivseid, sotsiaalseid, loomealaseid ning kodunikuvõimekusi, mis tagavad kodanikele ligipääsu meediale ning annavad võimaluse seda mõjutada ja kriitiliselt mõista. Siinkohal mõeldakse igasugust meediat, mida edastatakse erinevate teabekanalite kaudu (traditsioonilisi, internet, sotsiaalmeedia) ning mis on suunatud erinevatele vanustele. Meediakirjaoskuse tähendus varieerub riigi- ja sidususrühmiti ning on dünaamiline kontspetsioon, mis areneb koos tehnoloogia- ja ühiskonnaga. Samal ajal on kõigi definitsioonide võtmepunktiks tarbija kriitilisi mõtlemise arendamine". (Allikas: (E02541), CNECT- DG Communications Networks, Content and Technology).

Antud tööriistakasti osa kutsub noori arendama oma meediakirjaoskust ning olema paremad meediasõnumite tõlgendajad. Osaledes mitmesugustes tegevustes areneb õpilaste reaalsustaju ning muutub nende maailma nägemise viis. Õpitakse meediasõnumite "kokku-lahtipanemist" ning jutustusoskusi.

Lood on tõhusaks hariduslikuks vahendiks ning just selle tõttu on käesoleva projekti fookuseks kultuuride- ning rahvusvahelisi suhteid mõjutav võtmeküsimus: sotsiaalsete representatsioonide kujunemine ehk teisisõnu kuidas erinevad inimgrupid tajuvaid teisi ning kuidas omakorda tajutakse neid. Uued meedia vormid loovad uusi viise lugude salvestamiseks, edastamiseks ning tarbimiseks ning seeläbi ka säästva arengut puudutavate küsimuste mõistmiseks.

Vaadeldes erinevate olukordade kajastamist eri riikides ja kontinentidel soodustame kriitilise mõtlemise arendamist ja omaksvõtmist ning analüütilisi pädevusi. Järgmisel lehel leiate lugude loomise tsükli. Selle analüüsimine võib tulla kasuks tegevuste sobitamisel enda vajadustele.

SAMM 4

Kui hästi kirjeldab lugu fotol toimuvat?

Aruta: foto tähtsust; seost jätkusuutliku elamisega;
Reflekteeri protsessi üle mille tegid läbi esimeses, teises ja kolmandas sammus.

Hinda protsessi mõju endale. Kas see on muutnud sinu mõtlemisviisi? Kas sa arvad, et see mõjutab sinu edaspidist käitumist/otsuseid?

REFLEKTEERI JA HINDA

JAGA LUGU

SAMM 1

Vaata mis on pildi juures tähtsat.

Kes tegi selle foto ja miks tegi seda jut nii? Keda on fotol kujutatud?

Mida foto näitab? Milline on selle foto emotsionaalne mõju? Kuidas see mõjutab sinu suhtumist teemasse?

Kus on foto tehtud?

VAATLE PILTI TERVIKUNA

JAGA LUGU

SAMM 3

Kasutage formaalseid ja mitteformaalseid viise loo jagamiseks.

Jagage lugu kellegi teisega.

Jutustage lugu klassile.

Avaldage lugu artiklina ajalehes või uudiskirjas.

Salvestage oma lugu ja jagage see heli- või videosalvestusena.

SAMM 2

Pane foto sisu loona kirja.

Kirjuta lugu, mis seostuks vastutustundliku ja jätkusuutliku elamisega kasutades eelmise sammu käigus saadud informatsiooni.

Struktureerige oma lugu nt on selge alguse- (elas kord...) ja lõpuga (... ja nad elasid kaua ja õnnelikult, või mitte!).

Ülesanne 5a. „Kelle lugu see on?“

Iga õpilane kirjeldab fotol olevaid vastutustundliku elamise tunnuseid. Seejärel võrdlevad kõik õpilased omavahel fotosid ja oma kirjeldusi.

Säästva arengu pädevused

Süsteemse mõtlemise pädevus;
ettenägemise pädevus;
kriitilise mõtlemise pädevus;
eneseteadlikkuse pädevus.

Õppeained

Võõrkeeled;
emakeel.

Näpunäited ja soovitused

Õpilased võivad kasutada “Vastutustundliku Jätkusuutliku Elamise kaarte”. Ülesannet võib läbi viia kahestes või kolmestest gruppides.

Vajalikud abivahendid

Fotod – igale õpilasele üks (Lisa 9);
pliiatsid ja paber;
kleepkumm;
Vastutustundliku ja Jätkusuutliku Elamise kaardid (Lisa 8).

JUHISED: ülesanne viiakse läbi kahes etapis.

Esimene etapp:

- Näidake õpilastele ühte fotot ning paluge neil kirjeldada seda, mis seondub vastutustundliku ja jätkusuutliku elustiiliga. See aitab kaasa järgmise punkti harjutamisele.
- Jagage fotod (pilt alla) igale õpilasele. Paluge neil oma fotot teistele mitte näidata.
- Andke igale õpilasele paber ja pliiats. Paluge kõigil järgmise viie minuti jooksul koostada vastutustundliku ja jätkusuutliku elamisega seotud "lugu" oma foto põhjal kasutades võimalikult palju lauseid.
- Korjake kokku kõik fotod ja paberid.

Teine etapp:

- Kinnitage fotod kleepkummiga tahvlile. Nummerdage iga foto.
- Selgitage klassile, et kirjutatud lood loetakse ette suvalises järjekorras. Seejärel paluge õpilastel loo põhjal ära arvata mis fotoga tegemist on. Samal ajal kirjutage õpilaste valikud paberilehele.
- Kui kõik lood on ette loetud ning sobitatud vastava fotoga vaadake üle õpilaste vastused.

Arutage fotosid, nende põhjal kirjutatud lugusid ning õigete vastuste arvu. Milliseid pilte oli kõige raskem kirjeldada/ära arvata?

Küsimused:

- *Mida õppisid sellest kogemusest?*
- *Kas see tegevus tõstis sinu teadlikkust vastutustundlikust ja jätkusuutlikust elamisest? Kuidas?*
- *Mõne nädala möödudes kutsuge õpilased arutama ja reflekteerima küsimusel:*
- *Kas see tegevus ärgitas sind mingiteks muudatusteks? Kui jah, siis millisteks?*

Ülesanne **5b.** „Argielu eseme varjatud lugu“

Õpilased jagunevad rühmadesse ja otsivad informatsiooni igapäevaelus kasutatavate toodete kohta. Seejärel jagavad nad leitud informatsiooni tootest jätkusuutlikuse kontekstis ning toote päritolust.

Säästva arengu pädevused

Süsteemse mõtlemise pädevus;
kriitilise mõtlemise pädevus;
integreeritud probleemide lahendamise pädevus.

Õppeained

Võõrkeeled;
emakeel;
geograafia.

Näpunäited ja soovitused

Küsimused võivad olla valitud/kirja pandud vastavalt õpilaste võimete- ja huvidele.
Vanemate ja võimekamate õpilaste puhul võivad esemed/tooted võivad olla keerulisemad nt erinevatest materjalidest ja kohtades valmistatud esemed (nt nutitelefon, röster).

Vajalikud abivahendid

Õpilastele tuttavad esemed/tooted (nt šokolaad, mobiiltelefon, jalatsid);
Igat eset puudutavad küsimused;
pastapliiatsid;
maailmakaart või gloobus (on soovitatav).

JUHISED: klassiruum peaks olema kohandatud rühmatööks ning õpilastel peab olema ligipääs internetile. Õpetaja valib välja esemed iga grupi jaoks ning valmistab ette küsimused ja muud vajalikud materjalid. Jagage õpilased rühmadesse nelja või viie kaupa.

Andke igale rühmale ese/toode ning küsimuste loetelu. Paluge igal rühmal vaadata eset/toodet ning leida vastused küsimustele. Õpilased võivad teha ajurünnaku küsimustele vastamiseks või otsida neid internetis. Kõik vastused peaksid olema kirjutatud töölehele.

Paluge õpilastel näidata üksteisele oma töölehti ning jagada leitud informatsiooni. Iga rühm leiab oma eseme/toote päritolukoha maailmakaardilt või gloobuselt.

Küsimuste pank

- o Kus on antud ese/toode valmistatud?
- o Millisest materjalist eset/toodet valmistatakse?
- o Kas eseme/toote valmistamine saastab keskkonda?
- o Kust pärinevad eseme/toote valmistamiseks kasutatavad materjalid?
- o Kas materjale on mingil viisil töödeldud? Kuidas?
- o Kuidas transporditi eset/toodet sihtkohta?
- o Kas eset/toodet võib kasutada mitmel erineval viisil? Kas seda saab kasutada rohkem kui üks kord?
- o Mis juhtub eseme/tootega kui seda enam ei kasutata?
- o Kas seda saab mingil moel taaskasutada? (ümber kujundada, parandada vms)
- o Kas ese/toode on pigem igapäevaselt kasutatav või luksustoode?
- o Kellel on sellest esemest/tootest kasu?
- o Kas eseme/toote ära viskamisega kaasneb oht keskkonnale?
- o Kas selle eseme/toote valmistajaid koheldakse ausalt? Kas neid ohustavad mingid riskitegurid?

Küsimused:

- *Mida oled sellest kogemusest õppinud?*
- *Kas see tegevus tõstis sinu teadlikkust vastutustundlikust ja jätkusuutlikust elamisest? Kuidas?*
- *Mõne nädala möödudes kutsuge õpilased arutama ja reflekteerima küsimusel:*
- *Kas see tegevus ärgitas mingiteks muudatusteks? Kui jah, siis millisteks?*

MAAILMAKAART

Ülesanne 5c. „Esilehe uudislugu“

Õpilased kirjutavad fotode abil ajalehtede artikleid eesmärgiga tõsta teadlikkust vastutustundliku ja jätkusuutliku elamise ühest tahust. Parim artikkel valitakse ajalehe esilehele.

 Säästva arengu pädevused	Normatiivsuse pädevus; strateegilisuse pädevus; koostöö tegemise pädevus; integreeritud probleemide lahendamise pädevus.
 Õppeained	Võõrkeeled; emakeel.
 Näpunäited ja soovitused	Võite kasutada Vastutustundliku ja Jätkusuutliku Elamise kaarte (Lisa 8) artiklis kasutatava sõnavara rikastamiseks ning selle kirjutamise lihtsustamiseks.
 Vajalikud abivahendid	Fotod (vähemalt üks igale õpilasele); Pastapliiatsid ja paber või IT vahendid artikli/lühiloo kirjutamiseks; Vastutustundliku ja Jätkusuutliku Elamise kaardid (Lisa 8).

JUHISED: Valmistage klassiruum ette rühmatöök. Asetage fotod lauale või pörandale selliselt, et kõigil õpilastel oleks võimalik neid vaadata enne oma valiku tegemist. Oelge klassile, et neist saavad üheks päevaks ajakirjanikud ning nende ülesandeks on ajalehe vastutustundlikku ning jätkusuutlikku elamist puudutav eriväljaande koostamine.

Paluge igal õpilasel vaadata fotosid ning välja valida see, mille põhjal saaks kõige paremini kirjutada artikli/lühiloo, mis tõstaks lugejate teadlikkust mingist jätkusuutliku ja vastutustundliku elamise tahust. Jagage õpilased neljastesse rühmadesse ja paluge neil näidata üksteisele oma fotosid ning põhjendada oma valikut. Selgitage klassile, et järgmisena peavad rühmad:

- välja valima ühe foto;
- leidma sellele pealkirja;
- kirjutama sellele sobiva artikli/lühiloo.

Artikkel/lühilugu võib tugineda faktidel või olla ilukirjanduslik, kuid igal juhul peab see olema seotud vastutustundliku ja jätkusuutliku elamisega ning tõstma lugejate teadlikkust. Artikli/lühiloo sisuks võib olla muutuste vajalikkuse esiletõstmine, hoiatamine või loodusõnnetusest teatamine.

Kui kõik rühmad on lõpetanud artikli/loo kirjutamise, paluge neil see teistele ette lugeda. Seejärel peavad õpilased otsustama milline artikkel/lühilugu pääseb eriväljaande esilehele.

Paluge õpilastel harjutus lõpuni viia kogudes kõik artiklid kokku paber- või elektroonilisse ajalehte.

Küsimused:

- *Mida sa oled sellest kogemusest õppinud?*
- *Kas see tegevus tõstis sinu teadlikkust vastutustundlikust ja jätkusuutlikust elamisest? Kuidas?*

Mõne nädala möödudes kutsuge õpilased arutama ja reflekteerima küsimusel:

- *Kas see tegevus ärgitab mingiteks muudatusteks? Kui jah, siis millisteks?*

Ülesanne **5d.** „Võtmesõnad“

Etteantud võtmesõnu kasutades korraldavad õpilased ajurünnaku sõnadega seonduvate filminimekirja koostamiseks. Seejärel arutatakse mida võib nendest filmidest õppida seoses säästvat arengut toetava elamisega.

 Säästva arengu pädevused	Normatiivsuse pädevus; eneseteadlikkuse pädevus.
 Õppeained	Võõrkeeled; emakeel; kunstiõpetus.
 Näpunäited ja soovitused	Antud harjutust võib kasutada koos teiste allikatega nt laulud, ajalehed või ajakirjad, raamatud, TV saated, Youtube'i videod. Ülesannet võib teha ka kodus ja õpilased võivad nimekirja täiendada internetiallikate abil.
 Vajalikud abivahendid	A4 paberilehed võtmesõnade jaoks; pastapliiatsid ja paber.

SISSEJUHATUS: õpetaja kirjutab võtmesõnad A4 paberitele. Iga võtmesõna peaks olema kirjutatud suurelt tervele lehele.

Võtmesõnade näited: • **Loodus** • **Reostus** • **Vaesus** • **Transport**
• **Kuritegevus** • **Meedia** • **Tarbimine** • **Haigus**

Õpetaja lõikab iga A4 paberi neljaks lihtsa "pusle" valmistamiseks. Kokku peaks pusle tükke olema piisavalt, et iga õpilane saaks ühe.

Paberitükid jaotatakse laiali suvaliselt. Seejärel paluge moodustada meeskonnad, et õpilased saaksid üksteist aidata (võtme)sõna leidmisel.

Seejärel korraldavad meeskonnad ajurünnaku, et leida võimalikult palju võtmesõnaga seotud filme. Julgustage õpilasi jagama võtmesõna seotust filmiga esitades küsimusi nagu näiteks:

- Kas see on filmi põhiteema?
- Kas see on seotud filmi süžee taustalooga?
- Milliseid võtmesõna tahke filmis käsitletakse?
- Kas tänapäeval on seda teemat puudutavad vaated muutunud võrreldes filmis esindatud vaadetega?
- Mida võime nendest filmidest õppida:
 - *Vastutustundliku ja jätkusuutliku elamise kohta?*
 - *Meedia rollist vastutustundlikus ja jätkusuutlikus elamises?*

Iga rühm esitab oma tööd ja mõtteid.

"MEEDIA" võtmesõna filmide näited

Kõik presidendi mehed – ajakirjanikud uurivad Watergate'i skandaali; meedia mängib positiivset rolli;

Saba liputab koera – Mõni aeg enne valimisi otsustab Hollywoodi produtsent ühineda plaaniga kavandada sõda, et kinni mässida presidendi seks skandaali; näide sellest, kuidas kerge on manipuleerida üldsuse arvamusega;

Sotsiaalsõrgustik – meedia on filmi põhiteemaks; lugu tänapäeva kõige populaarsema sotsiaalsõrgustiku loomisest;

Seks ja linn – seriaal ja film New Yorgi ajakirja jaoks artikleid kirjutavast naisest; töö ajalehes ei tundu olevat nii raske ja keeruline;

Tere hommikust Vietnam – lugu Ameerika raadiojuhist Vietnami sõja ajal; tema raadiosaated sisaldavad huumorit ja uudiseid, mida kontrollisid tsensurid.

Küsimused:

- *Mida said uut sellest tegevusest/kogemusest?*
- *Millest tahaksid rohkem teada saada?*
- *Kas tegevuse käigus osutus miski üllatuseks?*

Tabel: ülevaade õpitegevustest ja algallikatest

Teema	Tegevus	Allikas	Pedagoogiline lähenemine	Õpimeetodid
Maailmakodanik	1a) Sotsiaalne muutus koolis	Fran Peavey (1994) <i>“By Life’s Grace: Musings on the Essence of Social Change”</i> .	Fran Peavey strateegiline küsitlemine, uurimuslik õpe	Küsimuste esitamine ja nende vastamine, uurimine, visioon, valikud, refleksioon, tegevus.
	1b) Isiklik olemine ja identiteet	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 7 (lk 8-11)	Edward De Bono Cognitive Research Trust (CoRT) õpivahendid, uurimuslik õpe	Eesmärgipärane mõtlemine ja suhtlus, ajalooline refleksioon, eneseanalüüs ja võrdlev hindamine.
	1c) Esimene asi millest mõtled kui ma ütlen ...	PERL väärtuspõhine õppimine: kasvatades ühist visiooni (lk 20)	uurimuslik õpe	Uurimine, visioon, refleksioon.
Väärtused	2a) Meie soovitud tulevik	PERL väärtuspõhine õppimine: meie jaoks tähtsa avastamisel (lk 10)	Ühisõpe, uurimuslik õpe	Probleemide lahendamine, küsimuste esitamine ja nende vastamine, valikud, emotsionaalne teadlikkus.
	2b) Oskuste ja väärtuste indikaatorid	PERL väärtuspõhine õppimine: meie jaoks tähtsa avastamisel (lk 11-12)	Ühisõpe, uurimuslik õpe	Probleemide lahendamine, küsimuste esitamine ja nende vastamine, valikud, emotsionaalne teadlikkus.
	2c) Ruumiline uuring	PERL väärtuspõhine õppimine: meie jaoks tähtsa avastamisel (lk 13-14)	Ühisõpe, uurimuslik õpe	Küsimuste esitamine ja nende vastamine, valikud, emotsionaalne teadlikkus.
Harjumused	3a) Kohtume keskel	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 2 (lk 10-12)	Kriitiline mõtlemine ja tegutsemine	Ühine avastamine; probleemide lahendamine; küsimuste esitamine ja nende vastamine.
	3b) Aeg ja tehnoloogia	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 4 (lk 34-36)	Tegutsemise ja muutuse mudel	Uurimine, visioon, valikud, refleksioon, tegutsemine, muutus ja läbivaatamine.
	3c) Pildi ajalugu	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 4 (lk 34-36)	Tegutsemise ja muutuse mudel	Uurimine, visioon, valikud, refleksioon, tegutsemine, muutus ja läbivaatamine.
	3d) Tee oma valik	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 4 (lk 34-36)	Tegutsemise ja muutuse mudel	Uurimine, visioon, valikud, refleksioon, tegutsemine, muutus ja läbivaatamine.
Isiklikud rahalised vahendid	4a) Mida me ostame	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 7 (lk 18-19)	Edward De Bono Cognitive Research Trust (CoRT) õpivahendid	Eesmärgipärane mõtlemine ja suhtlus, ajalooline refleksioon, eneseanalüüs ja võrdlev hindamine.
	4b) Splash: finantskirjaoskuse mäng	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 3	Aktiivne õpe mängimise ja mängude kaudu	Dilemma lahendamine; loov mõtlemine ja tegutsemine; tagasiside andmine ja saamine ning selle üle reflekteerimine
Meedia kirjaoskus	5a) Kelle lugu see on?	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 5 (lk 17)	Narratiivne ja ühisõpe	Isiklik kaasatus, emotsionaalne teadlikkus ja sotsiaalne õppimine.
	5b) Argielu eseme varjatud lugu	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 5 (lk 14-15)	Narratiivne ja ühisõpe	Isiklik kaasatus, emotsionaalne teadlikkus ja sotsiaalne õppimine.
	5c) Esilehe uudislugu	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 5 (lk 23)	Narratiivne ja ühisõpe	Isiklik kaasatus, emotsionaalne teadlikkus ja sotsiaalne õppimine.
	5d) Võtmesõnad	PERL aktiivse metoodika tööriistakast 6 (lk 12)	Howard Gardner’i multiintelligentsuse teooria	Verbaal-lingvistiline, loogilis-matemaatiline, visuaal-ruumiline, kehalis-kinesteetiline, muusikaline, interpersonaalne ja naturalistlik.

Kasutatud allikad

Fran Peavey (1994) "By Life's Grace: Musings on the Essence of Social Change".

PERL materjalid: [Learning to Do](#).

PERL Active Methodology Toolkit 1: [Images and Objects - Education for Sustainable Development](#).

PERL Active Methodology Toolkit 2: [Personal Consumption and Climate Change](#).

PERL Active Methodology Toolkit 3: [Financial Literacy, personal finance management](#).

PERL Active Methodology Toolkit 4: [Resource Usage: Time as a resource](#).

PERL Active Methodology Toolkit 5: [Whats the Story? Responsible and Sustainable Living](#).

PERL Active Methodology Toolkit 6: [The Power of Media: Responsible and Sustainable Living](#).

PERL Active Methodology Toolkit 7: [Why buy? The symbolic value of consumption](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Discovering What Matters - A toolkit designed with students for students](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Growing a Shared Vision - A resource toolkit for schools](#).

PERL Values-Based Learning Toolkit: [Measuring What Matters - A values-based toolkit for teachers](#).

PERL materjale on võimalik alla laadida Norra Inlandi Rakenduskõrgkooli Säästva Arengu Alase Koostöö Õppekeskuses:

<https://eng.inn.no/project-sites/living-responsibly/publications>

Lisa 1 – ülesanded „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“, „Ruumiline uuring“

Oskuste ja väärtuste INDIKAATORITE nimekiri

Vastutuse võtmine oma õppimise ja initsiatiivikude eest.	
Oma tegude ja sõnade võimalike tagajärgede ettenägemine.	
Oma vigade kasutamine edasiseks õppimiseks ja arenguks.	
Keerukate probleemide lahendamine kasutades erinevate valdkondade teadmisi.	
Väljast tulevate ideede ja informatsiooni kriitiline analüüsimine.	
Mugavustsoonist väljumiseks vajaliku julguse olemasolu.	
Teiste aitamine konfliktide lahendamisel kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.	
Teiste kuulamine ning nende sõnade tegeliku tähenduse leidmine.	
Teiste vaatenurkade aktsepteerimine ning nendest lähtumine (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).	
Omama julgust olla sina ise.	
Teadmine, et oleme võimelised looma muutusi ning lahendama probleeme meie kohalikes kogukondades.	
Mittevägivaldsete/mitteagressiivsete suhtlemisviiside kasutamine ka pingelistes olukordades (nt “ma tunnen, et” lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).	
Turvaliste emotsioonide väljendamise viiside loomine ja leidmine (nt loodus, kunst, muusika, sõprusuhted, sport).	
Asjakohaste teadmiste ja oskuste rakendamine kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.	
Asjade vastutustundlikum ostmine ja ära viskamine pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiegi.	
Survele vastupidamine (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.	
Loodusest hoolimine – eelkõige ohustatud liikidest ja ökosüsteemidest, haavatud või soovimatutest metsloomadest ning kannatada saanud elupaikadest.	
Endaga rahul olemise õppimine.	
Tugevat sidet loodusega tundmine.	
Omaenda elustiili loomine avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.	
Jäätmete, süsinikuheidete ning saastatuse vähendamise võimalustest mõtlemine.	
Hindama mis on meie jaoks tähtis ja mis ei ole.	
Endast ja oma perekonnast hoolimine.	
Teistega näost näkku suhtlemine ja nendega aja veetmine.	
Teiste aktsepteerimine hukkamõistmise asemel.	
Tegema tööd mis meile tegelikult meeldib, mitte ainult mõtlema palgast.	

Lisa 2 – ülesanne „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“

Indikaatorite nimekiri

INDIKAATORID ÕPILASTELE

Üldindikaatorid	Punktid
Austame, väärtustame ning otsime viise inimestevaheliste erinevuste mõistmiseks.	
Austame ennast.	
Aktsepteerimine ning lähtume teiste seisukohtadest (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).	
Lahendame konflikte dialoogi kaudu.	
Kuulame teisi ja proovime mõista mida nad tegelikult öelda tahavad.	
Peame oma sõna.	
Võtame vastutuse oma õppimise ja initsiatiivikuse eest.	
Analüüsime kriitiliselt meile antavad informatsiooni ja ideesid.	
Omame julgust olla meie ise.	
Oleme võimelised olema „kriitilised sõbrad“, anname üksteisele ausat ja kasulikku tagasisidet.	

Indikaatorid A: Teadmised ja mõistmine	Punktid
Rakendamine asjakohaseid teadmisi ja oskusi kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.	
Mõistame enda seotust teiste elusolendite- ning kohaliku loodusega.	
Omame ülevaadet oma tegude ja sõnade võimalikest tagajärgedest.	
Teame kuidas kohelda teatud taime- ja loomaliike.	
Ostame ja viskame ära teadlikult pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiegi.	

Indikaatorid B: Eneseteadlikkus	Punktid
Õpime olema endaga rahul.	
Loomme omaenda elustiili avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.	
Tunnistame end kui oma sotsiaalse maailma kaasloojaid.	
Kasutame tähelepanelikkust probleemidega toimetulekuks.	
Uurime oma elu tähendust ja eesmärki.	
Otsime uusi tähendusi, mis muudaksid või süvendaksid teadmisi sellest mida me teeme praegu, mida soovime teha ja miks.	

Indikaatorid C: Muutuse kultuur	Punktid
Tunneme, et oleme võimelised muutma ja lahendama meie kohalike kogukondade probleeme.	
Esitame „suuri küsimusi“ ja otsime vastuseid laiemas kogukonnas.	
Kasutame oma vigu edasiseks õppimiseks ja arenguks.	

Omame piisavalt julgust mugavustsoonist väljumiseks.	
--	--

Indikaatorid D: Emotsionaalne side	Punktid
Looime ja leiame ohutuid emotsioonide väljendamise viise (nt loodus, kunst, muusika, sõprussuhted, sport).	
Tunneme seotust meid ümbritsevate inimeste- ja maailmaga.	
Oleme empaatilised ja hoolivad teiste inimeste ja elusolendite suhtes.	
Hindame ja oleme tänulikud looduse helduse eest.	
Sügavale juurdunud ühtekuuluvustunne loodusega.	
Leiame rahuliku ja tervendava koha looduses.	
Oleme sulandunud loodusmaailmasse rõõmsa hoolivusega, pakkudes sellele oma tähelepanu täielikult ja lugupidavalt.	
Tunnetame loodust kui eneseteostuse allikat.	

Indikaatorid E: Oskused	Punktid
Tunneme, et omandame kasulikke praktilisi oskusi, mitte ainult teoreetilisi teadmisi.	
Saame ennetavalt hoolitseda ohustatud liikide ja ökosüsteemide, lemmikloomade ja kahjustada saanud elupaikade eest.	
Aitame teistel lahendada konflikte kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.	
Kasutame mittevägivaldseid/mitteagressiivseid suhtlemisviise ka pingelistes olukordades (nt "ma tunnen, et" lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).	
Avastame uut tunde, kujutlusvõime ja tajumise abil, mitte ainult mõtlemise teel.	
Õpime otsuste tegemist, mis arvestaksid tulevaste põlvkondade sotsiaalsete, majanduslike ja keskkondlike vajadustega.	
Peame survele vastu (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.	
Õpime uudishimu, oletamist, prognoosimist ja uurimist.	
Oleme võimelised informatsiooni mitte ainult analüüsima, vaid ka sünteesima.	
Ühendame erinevatest valdkondadest pärit teadmisi keeruliste probleemide lahendamiseks.	
Arendame süsteemide ja mustrite äratundmise oskust.	

Indikaatorid F: Kultuurialased pädevused	Punktid
Naudime ja kasutame oma kujutlusvõimet (unistused, intuitsioon ja nägemused)	
Süveneme kunsti, kasutades seda oma tunde ja tekkivate impulsside näitamiseks.	

INDIKAATORID KOOLIDELE

	Punktid
Kooli poliitika	
Kool teeb kõik endast oleneva õpilaste vajaduste mõistmiseks ning vastavalt nendele planeerimiseks ja igale õpilasele sobiva hariduse pakkumiseks.	
Kool tegutseb erapooletult ning mittediskrimineerivalt (ei diskrimineeri rahvuse, nahavärvi, soo, seksuaalse orientatsiooni või usutunnistuse alusel).	
Kooli ei aktsepteeri tagarääkimist ja kiusamist.	
Koolis kasutatakse jätkusuutlikkust toetavaid tooteid nt taaskasutatud paber, ka odavama alternatiivi olemasolu; kogu või osa energiast saadakse taaskasutatavatest allikatest; vähendatakse süsinikuheitmeid; kasutatakse jätkusuutlikku jäätmete käitlust, nt jäätmete vähendamise või taaskasutamise teel; kasutatakse vastutustundlikku investeerimist.	
Kool pakub asjakohast, mitmetasandilist tuge ja juhendamist raskustes olevatele õpilastele.	
Kool on integreeritud kohalikku kogukonda.	

Õpetamise ja õppimise strateegiad	Punktid
Õpetajad viivad läbi tunde, mis põhinevad meeldejääval, mitte meelde jätmisel.	
Õpetajad avavad [(a) üksteise, (b) õpilaste] südameid ja meeli uutele ideedele.	
Kasutatakse suurt hulka erinevaid õpetamise ja õppimise viise.	
Õpetajad otsivad loovaid viise õpilaste kaasamiseks.	
Uusi teadmisi omandatakse praktiliste tegevuste kaudu.	
Õpetajad arutavad õpilastega oma nägemust hariduse eesmärkidest.	
Õpetajad annavad õpilastele aega oma õppimisele mõtlemiseks ja muutmiseks.	

Horisontaalne Teema 1: Kaastunne, Hoolivus, Austus, Õpilasekesksus	Punktid
Õpetajad kuulavad õpilasi tähelepanelikult ja empaatiliselt.	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased ja (c) lapsevanemad], et koolis on hooliv eetos.	
Koolis on kinnistunud õpilaste võimeid austav kultuur.	
Õpetajad näevad õpilast kui unikaalset hinge, kellest tuleb hoolida.	

Horisontaalne Teema 2: Kaasamine, initsiatiiv, vastutus	Punktid
Õpilased [(a) tunnevad end julgustatuna, (b) kasutavad võimalust] oma projektide ja/või terve kooli visiooni ja eesmärkide kujundamiseks.	
Õpilased [(a) tunnevad end julgustatuna, (b) kasutavad võimalust] probleemide märkamiseks ja lahendust leidmiseks üksi- või gruppides.	
Õpetajad [(a) tagavad teadlikult kõigile võrdsed võimalused, (b) julgustavad õpilasi] väljendavad oma arvamust.	

Horisontaalne Teema 3: Keskkonna, positiivsuse, õnnelikkuse õppimine	Punktid
Töötajate moraali ja pühendumuse tase on kõrge	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased ja (c) lapsevanemad] tunnevad end optimistlikult, positiivselt ja õnnelikult kooli suhtes.	
Kool on elav kogukond, kus õpetajad ja õpilasi tiivustatakse Uute ideede-, mõtete-, juhiste- ja võimalustega.	

Horisontaalne Teema 4: Refleksioon, kriitilisus, avatus, loomingulisus, riskide võtmine	Punktid
Õpetajad ja õpilased aitavad üksteisel ennast ületada ja võtta riske õpetamises ja õppimises.	
Õpetajad arendavad [(a) omaenda, (b) üksteise, (c) õpilaste] põhjaliku refleksiooni võimet, kui midagi läheb valesti.	
Õpetajad näevad end „õppurite-“, mitte „teadjatena“.	
Õpilased, õpetajad ja lapsevanemad näevad end õppijate kogukonna ja ühiseid võrdluspunkte omavate liikmetena.	
Õpetajad ja õpilased julgustavad üksteist oma senist mõtlemist muutma.	
Õpetajad on avatud õpilastelt õppimisele.	

Horisontaalne Teema 5: Muutus	Punktid
[(a) Õpetajad, (b) õpilased, (c) lapsevanemad] tunnevad, et kool tagab õpilaste maksimaalse potentsiaali saavutamist võimaldava keskkonna.	
[(a) Õpetajad, (b) õpilased] tunnevad, et neile on tagatud võimalused isiklikuks kasvuks.	

Lisa 3 – ülesanne „Oskuste ja väärtuste indikaatorid“
Indikaatorid on suures kirjas. Need võib lõigata eraldi ribadeks.

Vastutuse võtmine oma õppimise ja initsiatiivikuse eest.
Oma tegude ja sõnade võimalike tagajärgede ettenägemine.
Oma vigade kasutamine edasiseks õppimiseks ja arenguks.
Keerukate probleemide lahendamine kasutades erinevate valdkondade teadmisi.
Väljast tulevate ideede ja informatsiooni kriitiline analüüsimine.
Mugavustsoonist väljumiseks vajaliku julguse olemasolu.

Teiste aitamine konfliktide lahendamisel kuulates mõlemat osapoolt ning otsides kõigile sobivat lahendust.

Teiste kuulamine ning nende sõnade tegeliku tähenduse leidmine.

Teiste vaatenurkade aktsepteerimine ning nendest lähtumine (nt meie mõtlemises, kirjutamises, millegi uurimises).

Omama julgust olla sina ise.

Teadmine, et oleme võimelised looma muutusi ning lahendama probleeme meie kohalikes kogukondades.

Mittevägivaldsete/ mitteagressiivsete suhtlemisviiside kasutamine ka pingelistes olukordades (nt "ma tunnen,

et" lausete kasutamine teiste süüdistamise asemel).

Turvaliste emotsioonide väljendamise viiside loomine ja leidmine (nt loodus, kunst, muusika, sõprussuhted, sport).

Asjakohaste teadmiste ja oskuste rakendamine kohalike kogukondade (koolid/perekonnad/naabruskonnad) probleemide mõistmiseks.

Asjade vastutustundlikum ostmine ja ära viskamine pidades meeles, et tulevased põlvkonnad hakkavad kasutama samu ressursse, mis meiegi.

Survele vastupidamine (nt reklaamid) ebavajalike asjade ostmise vältimiseks.

Loodusest hoolimine – eelkõige ohustatud liikidest ja ökosüsteemidest, haavatud või soovimatutest metsloomadest ning kannatada saanud elupaikadest.

Endaga rahul olemise õppimine.

Tugevat sidet loodusega tundmine.

Omaenda elustiili loomine avastades oma huve, hoiakuid ning tundeid.

Jäätmete, süsinikuheidete ning saastatuse vähendamise võimalustest mõtlemine.

Hindama mis on meie jaoks tähtis ja mis ei ole.

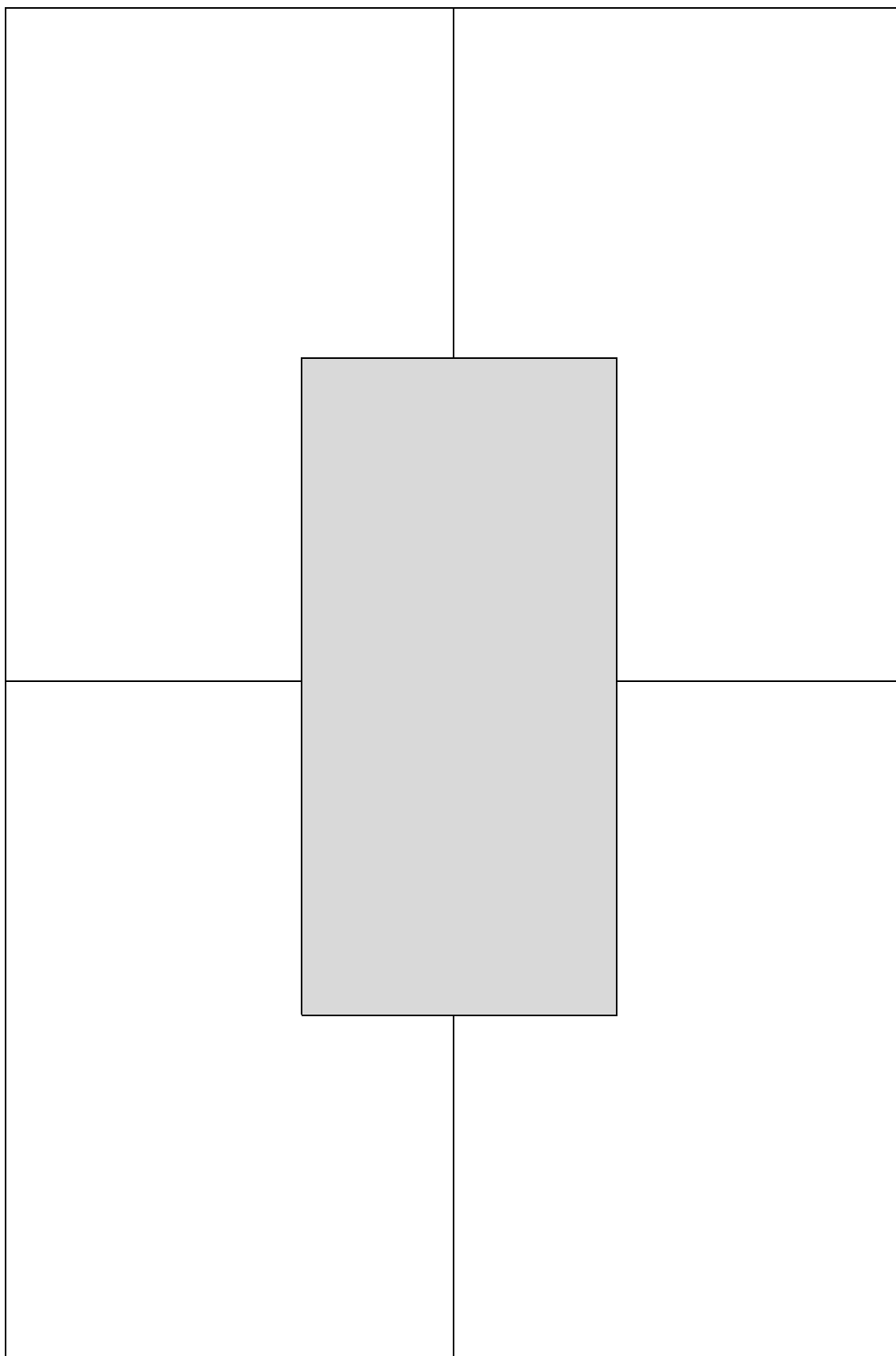
Endast ja oma perekonnast hoolimine.

Teistega näost näkku suhtlemine ja
nendega aja veetmine.

Teiste aktsepteerimine hukkamõistmise
asemel.

Tegema tööd mis meile tegelikult
meeldib, mitte ainult mõtlema palgast.

Lisa 4 – ülesanne „Kohtume keskel“
Tööleht

Lisa 5 – ülesanne „Splash: finantskirjaoskuse mäng“

Kauplus võit Teenusepakkuja

Asutus, kus inimesed saavad osta
tooteid ja teenuseid.

Tarbijameene

Toodete ja teenuste kasutamine
ja ostmine

Reklaam

Tellitud suhtusvorm, mida kasutatakse
toodete, teenuste, ideede või
sündmuste tutvustamiseks.

Töö

Täitmist vajav ülesanne.

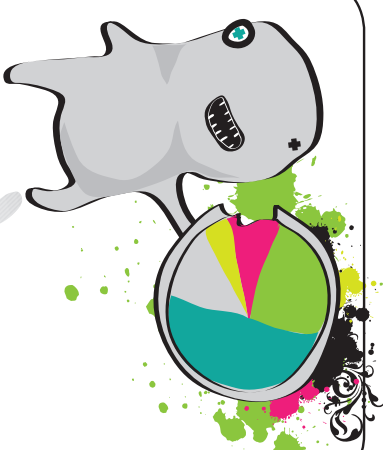
Tarbijameene

Asutus, mis pakub finantsteenuseid
(nt võtab vastu deposite, osutab säästmis- ja
investeeringuteenuseid ja annab välja laene).

Võlg

Kellelegi võlgnetav rahasumma.

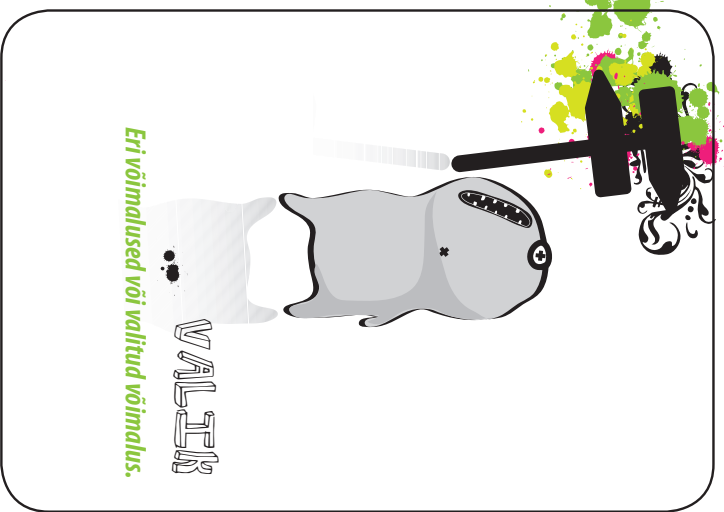
Beelarve

Kindlatel eesmärkidel põhinev kava
olemasoleva raha kulutamiseks
ja säästmiseks teatava ajavahemiku jooksul.

Sularaha- automaat

Automaat avalikus kohas,
kus inimesel on maksekaardi abil
lihipäas oma pangavarale.

VÄLSEK

Eri võimalused või valitud võimalus.

VÄLJAMENEMINE

Kulutatud või kasutatud raha.

HAŠAART- MÄNGUDE MÄNGETEMINE

Raha või muu vara kaotamisega riskimine
mänguformaalses olukorras.

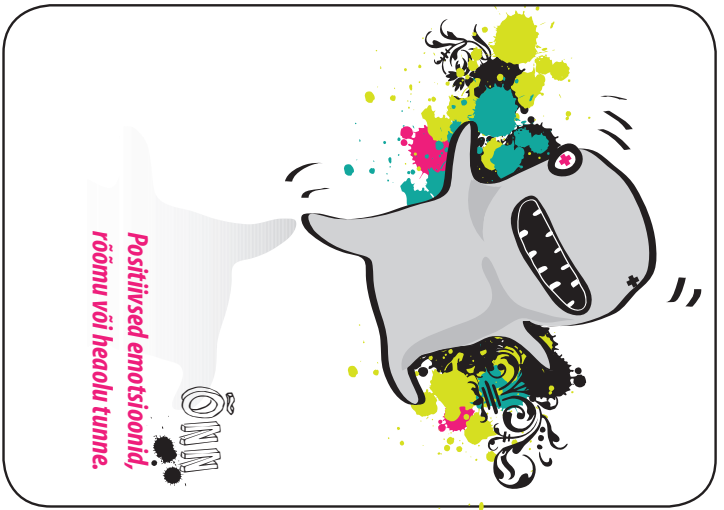
HARIPIDUS

Teadmistele ja oskustele omandamine
ning vaimu ja iseloomu arendamine.

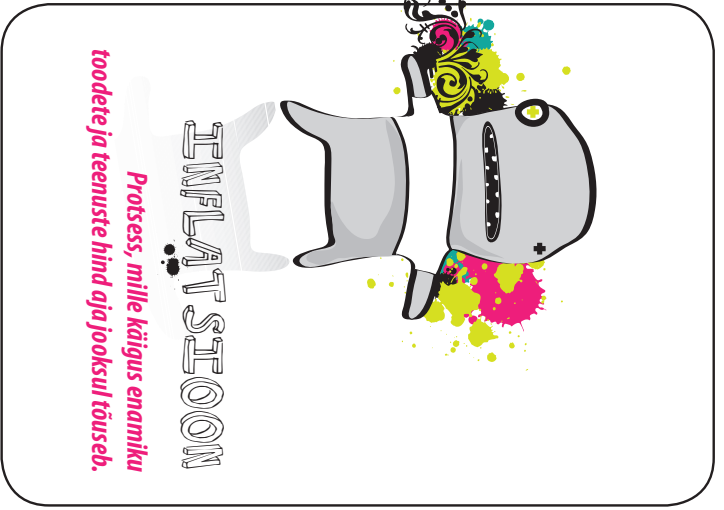
KELMUS

Kellegi teisele raha tahhtlik
varastamine pettuse teel.

ÕNN

Positiivsed emotsioonid,
rõõmu või heaolu tunne.

INFLATSEOON

Protsess, mille käigus enamiku
toodete ja teenuste hind aja jookkul tõuseb.

KENDLUSTUS

Süsteem, milles inimesed maksavad
ette raha fondi tingimusel, et juhul,
kui juhtub midagi halba, siis saavad nad
osa raha tagasi, et oma kulutused katta.

SESSETULEK

Teenitud raha kogusumma.

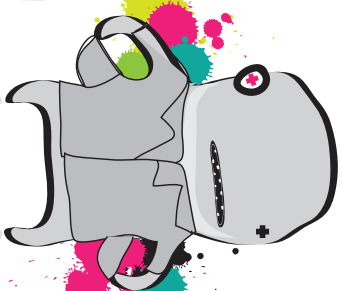
VAAJABUS

Miski, mis on inimesele eluliselt tähtis.

MAKSEKAART

Plastist kaart, mille annab välja pank või mõni muu asutus ja mida kasutatakse raha väljavõtmiseks ja/või sularahata arveldamiseks.

VAESUS

Majanduslikus mõttes olukord, kus inimesel ei ole piisavalt raha ja muid ressursse vääriliks elamiseks.

ENTRESS

Raha laenamise kulu ja raha laenuks andmise tulu; lisaraha, mis makstakse laenu pealt või saadakse säästude/investeeringutelt.

INVESTEERIMINE

Säästude kasutamise või deponeerimise viis, millega tavaliselt kaasneb suurem risk.

ELUSTEEL

Inimese valitud eluviis.

RAHA

Maksevahend (ese või vara müütihik), mis on üldtunnustatav toodete ja teenuste eest tasumiseks.

RAHKIUS
Suure hulga raha või väärtusliku vara
omamine või kasutamine.

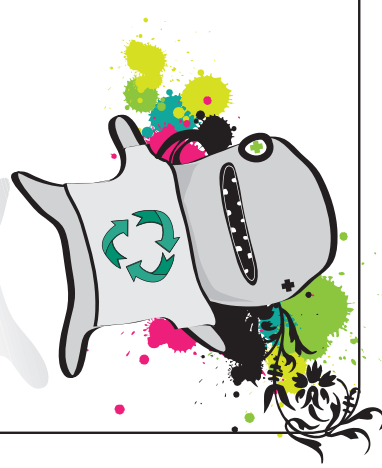
RESH
Oht, et juhtub midagi,
millel on negatiivsed tagajärjed.

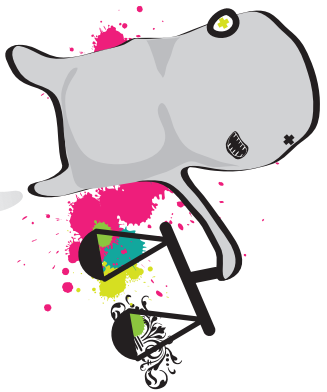
SOOVED
Miski, mida inimene endale tahaks,
aga mis ei ole talle eluliselt tähtis.

TAASKASUTUS
Protsess, mille käigus antakse
kasutatud asjale uus funktsioon.

**VASTUTUS-
TUNDELIKUS**
Teatud mõõdupuu järgi valikute tegemine ja
käitumine, mis on kooskõlas arusaamisega,
millist mõju see isiklikule ja kogukondlikule
heaolule avaldab.

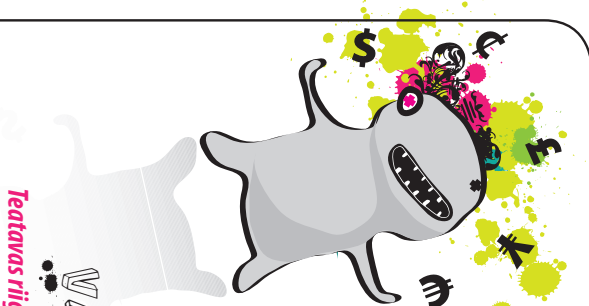
SÄÄSTAJANE
Raha kõrvaldepanemine hilisemaks
kasutamiseks; seda saab teha siis, kui
inimene ei kuluta kogu oma sissetulekut ära.

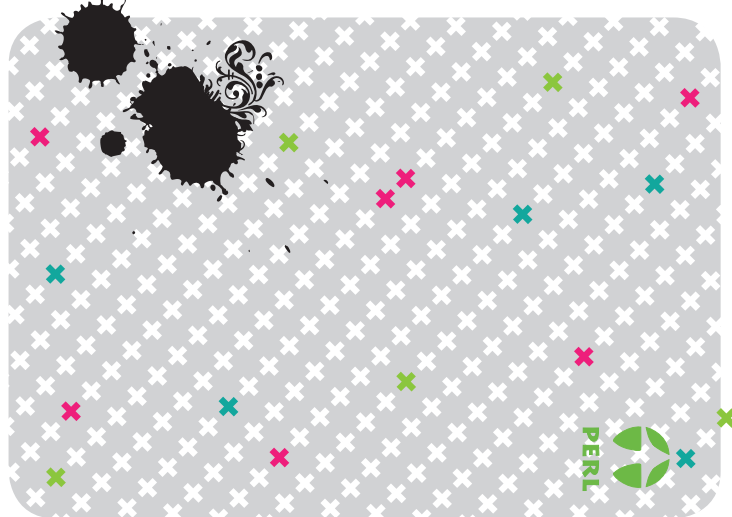
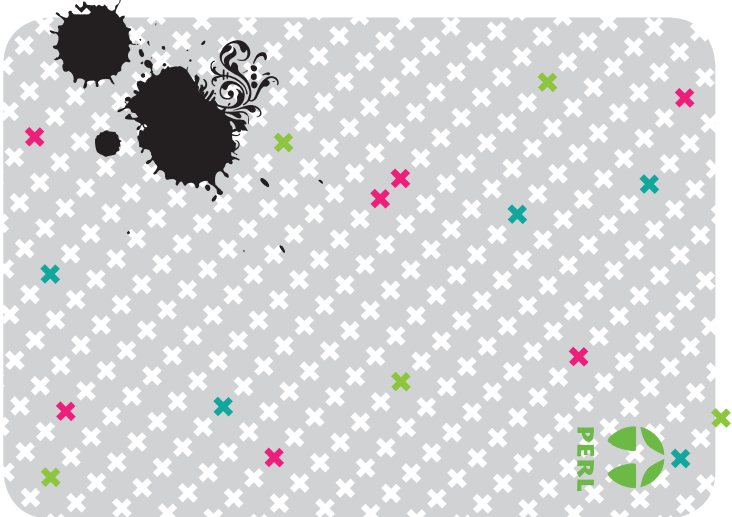
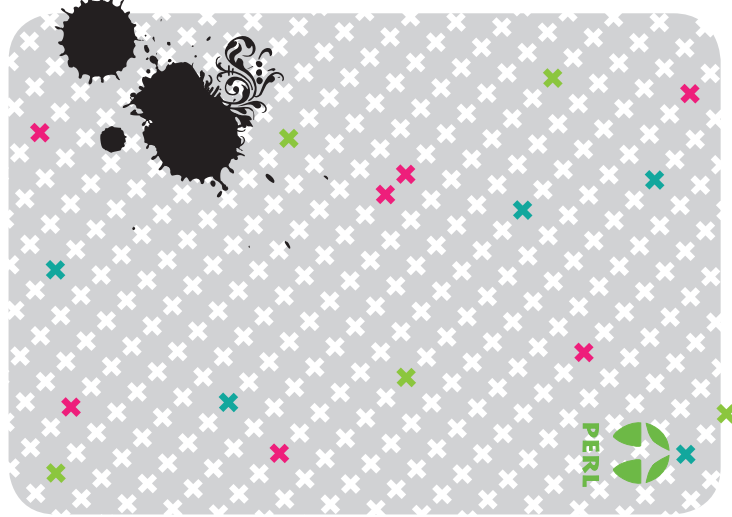
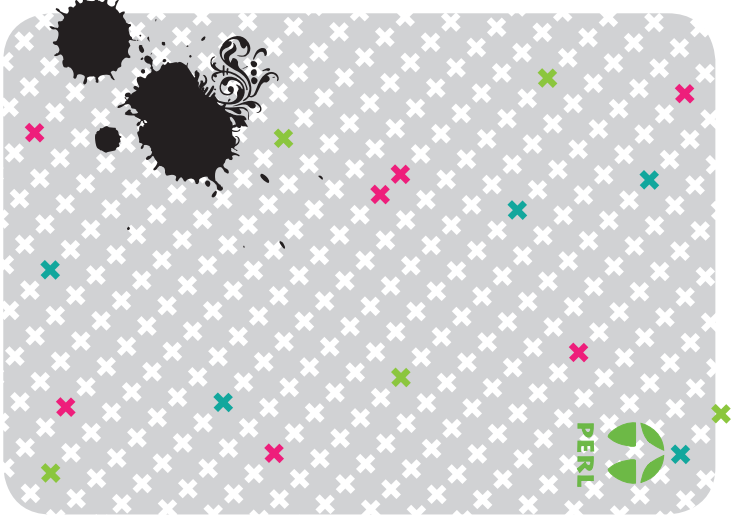
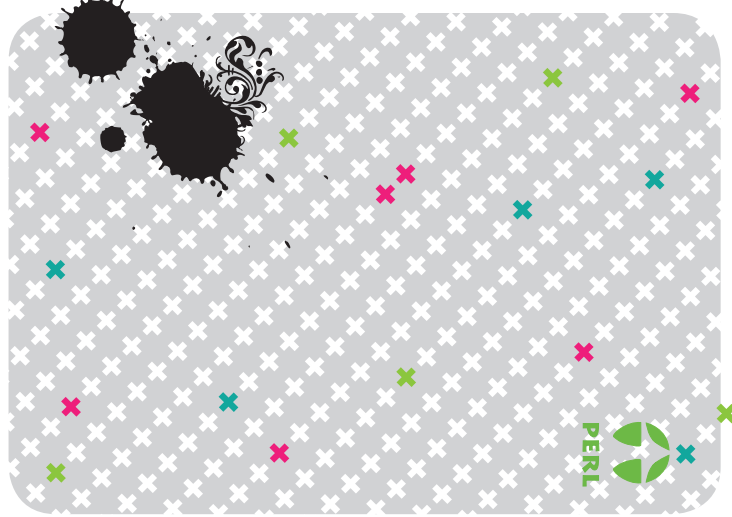
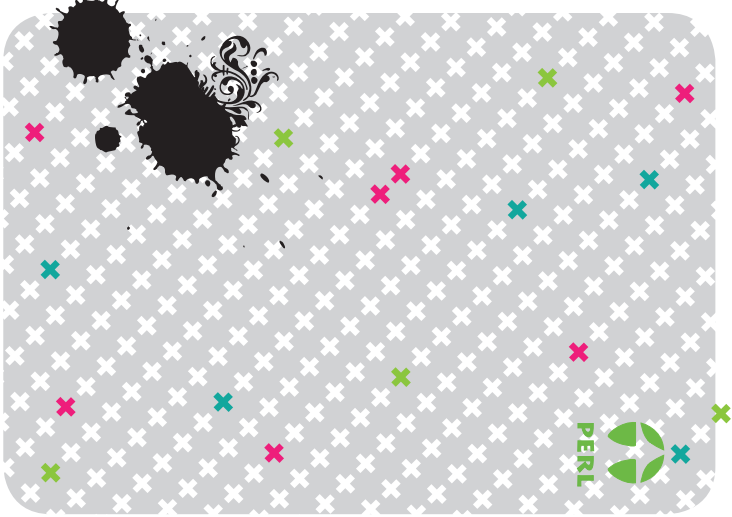
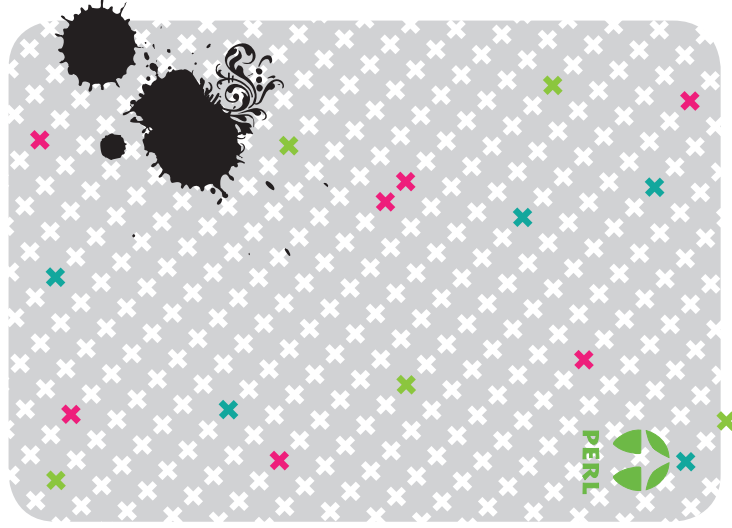
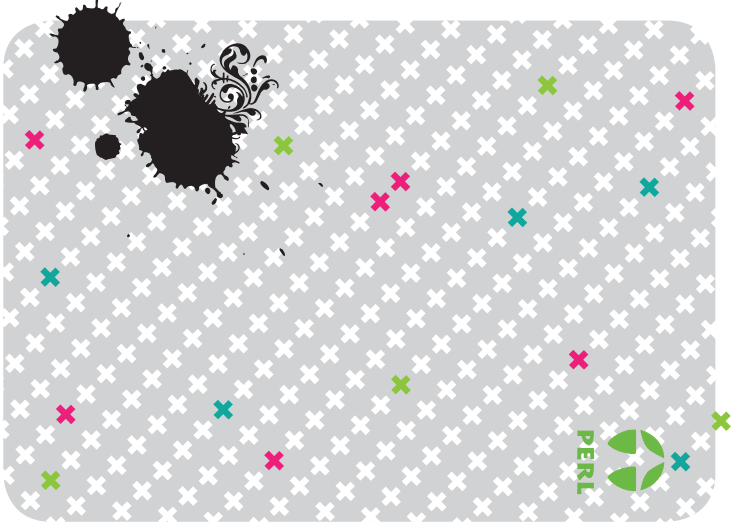

TÖÖTUS
Tasulise töö puudumine.

VÄLJUUTA
Teatavas riigis kasutatav raha;
vahetusühik.

Lisa 6 – ülesanne „Splash: finantskirjaoskuse mäng“

PETITE lugu

Järgnevat lugu võib kasutada lisana kaardimängule. Selle eesmärgiks on arutelu tekitamine loos käsitlevate finantsteemade kohta. Õpetaja või läbiviija julgustab õpilasi loos mainitud mõisteid ära tundma ning seejärel neid kasutama tekkinud arutelu käigus näitamaks nendest aru saamist.

Petite, krõbe 5-eurone rahatäht ärkas mugavas pangautomaadis ning mõtles mida see päev endaga kaasa toob. Peeter ärkas ühel hommikul mugavas voodis oma vanemate majas. Tema teadis, millisenä tema päev välja näeb – jälle rahatühjana. Peetri vanaema Patriitsia ärkas hommikul üles ning vaatas ringi oma peaaegu tühjas korteris. Ka tema mõtiskles, mida päev talle toob.

Oota üks hetk... Üllatus! Peeteri ema läks hommikul kõrval asuvasse pangautomaati. Ta andis Peetrile natukene raha, et ta saaks teel kooli osta vanaemale toitu. See oli esimene kord, kui Petite nägi Peetrit.

Peeter läheb poodi ja ning kasutab ära erinevaid allahindlusi, mida ta oli varem reklaamides näinud. Milline tore üllatus! Tal on natukene raha üle jäänud, isegi rohkem kui ta oli algselt arvanud. Petite on üks rahatähtedest, mille ta omale taskusse paneb. Peeter viib toidu vanaemale ära. Sisenedes eluruumi märkab ta aga, et televiisorit enam seal ei ole.

Peetril pole aega selle kohta pärimiseks, sest ta on kooli hiljaks jäämas. Vanaema keedab natukene suppi äsja toodud toiduainetest ning läheb sõbraga kohtuma nende tavalisse kohta.

Koolis on Peetril majapidamise ja eelarve koostamise tund. Nad arutavad selliseid asju nagu sissetulek, kulutused, säästud ja investeerimine. Samuti räägitakse sellest, kuidas vajadused ja soovid muutuvad koos elustiili- ja vanusega. Koolitund paneb Peetrit mõtlema, mida ta peaks taskus oleva rahaga peale hakkama?

Siis kõlab koolikell ja ta lippab koju. Koduteel peatub ta poe ees ja mõtleb, et ta peaks ostma oma tüdrukule ühe kena salli. Selle asemel aga otsustab ta osta vanaemale tema lemmikmaiustusi, sest hommikul oli ta üsna sünge väljanägemisega. Ja nii Peeter läheb edasi. Kõndides kasiinost mööda kiikab ta sisse „Oh ei! Kas see on vanaema mänguautomaadi ees?“

Samal ajal Petite jätkuvalt mõtiskleb kuidas tema päev lõppeb...

Lisa 7 – ülesanne „Splash: finantskirjaoskuse mäng“

Kaartidel olevad mõisted koos definitsioonidega.

Reklaam Tasutud suhtlusvorm, mida kasutatakse toodete, teenuste, ideede või sündmuste tutvustamiseks.

Pank Asutus, mis pakub finantsteenuseid (nt võtab vastu deposiite, osutab säästmis- ja investeerimisteenuseid ja annab välja laene).

Võlg Kellegile võlgnetav rahasumma.

Vastutustundlikkus Valimine ja tegutsemine teatud kriteeriumite järgi arvestades samal ajal selle tagajärgedega nii isiku enda kui ka kogukonna heaolule.

Eelarve Kindlatel eesmärkidel põhinev kava olemasoleva raha kulutamiseks ja säästmiseks teatud ajavahemiku jooksul.

Pangaautomaat Automaat avalikus kohas, kus inimesel on maksekaardi abil ligipääs oma pangaarvele.

Valik Eri võimalused või valitud võimalus

Tarbimine Toodete ja teenuste ostmine või tarbimine.

Valuuta Teatavas riigis kasutatav raha; vahetusühik.

Töö Täitmist vajav ülesanne.

Haridus Teadmiste ja oskuste omandamine ning vaimu ja iseloomu arendamine.

Kulutused Ära kulutatud raha..

Kelmus Kellegi teise raha tahtlik varastamine pettuse teel.

Hasartmängud Raha või muu vara kaotamisega riskimine mängutaolises olukorras.

Õnn Positiivsed emotsioonid; rõõmu või heaolu tunne.

Sissetulek Teenitud raha kogusumma.

Inflatsioon Protsess, mille käigus enamiku toodete ja teenuste hind aja jooksul tõuseb.

Kindlustus Süsteem, milles inimesed maksavad ette raha fondi tingimusel, et juhul, kui juhtub midagi halba, siis saavad nad osa raha tagasi, et oma kulutused katta.

Intress Raha laenamise kulu ja raha laenuks andmise tulu; lisaraha, mis makstakse laenu pealt või saadakse säästudest/investeeringutelt.

Investeering Säästude kasutamise või deponeerimise viis, millega tavaliselt kaasneb suurem risk.

Elustiil Inimese valitud eluviis.

Raha Maksevahend (ese või vara mõõtühik), mis on üldtunnustatav toodete ja teenuste eest tasumiseks.

Vajadus Miski, mis on inimesele eluliselt tähtis.

Maksekaart Plastikust kaart, mille väljastab pank või mõni muu asutus ja mida kasutatakse raha väljavõtmiseks ja/või sularahata arveldamiseks.

Vaesus Majanduslikus mõttes olukord, kus inimesel ei ole piisavalt raha ja muid ressursse väarikaks elamiseks.

Taaskasutus Protsess, mille käigus antakse kasutatud asjale uus funktsioon.

Risk Oht, et juhtub midagi, millel on negatiivsed tagajärjed.

Säästmine Raha kõrvalepanemine hilisemaks kasutamiseks; seda saab teha siis, kui inimene ei kuluta kogu oma sissetulekut ära.

Pood Koht kus inimesed saavad osta tooteid ja teenuseid.

Töötus Tasustatud töö puudumine.

Rikkus Suure hulga raha või väärtusliku vara omamine või käsutamine.

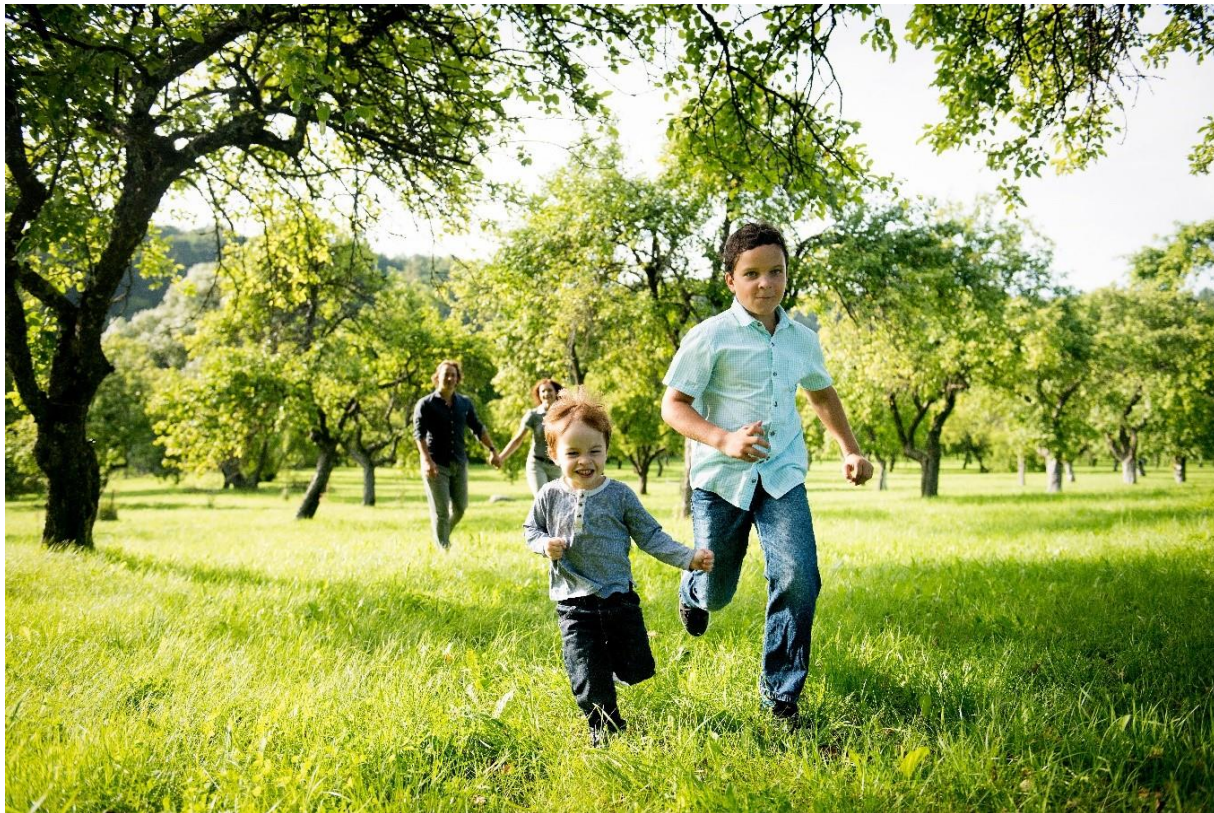
Soov Miski, mida inimene endale tahaks, aga mis ei ole talle eluliselt tähtis.

Lisa 8 – ülesanne „Kelle lugu see on?“

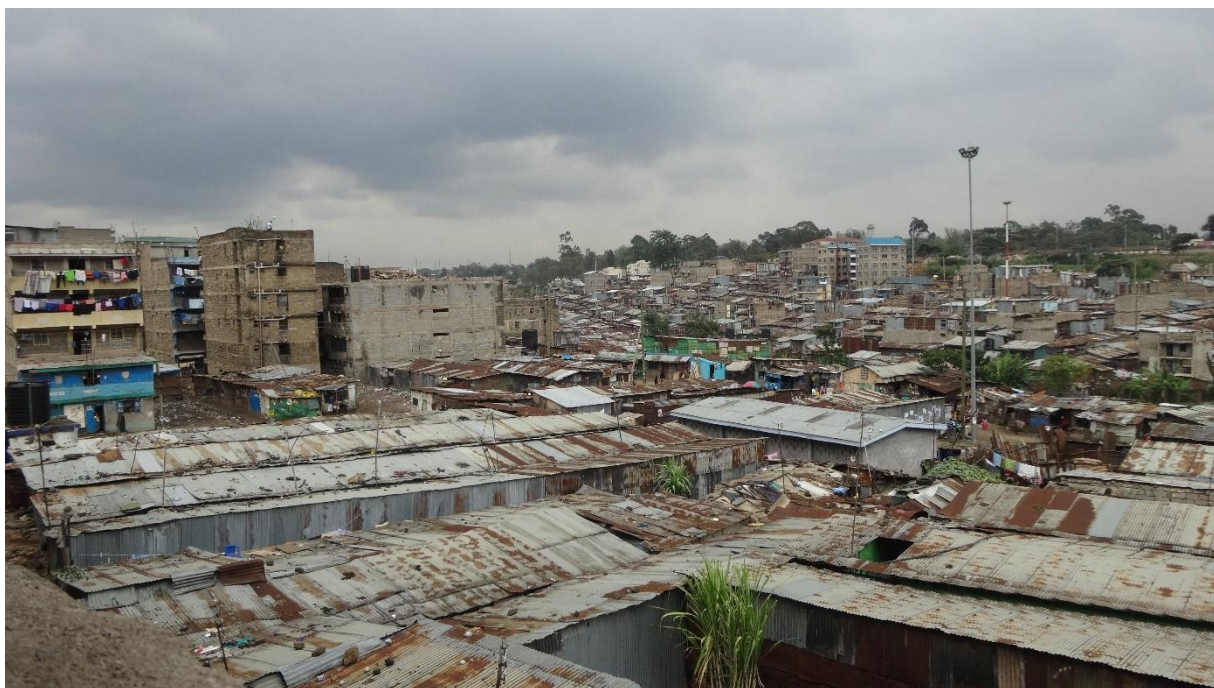
VASTUTUSTUNDLIKU JA JÄTKUSUUTLIKU ELAMISE KAARDID

<p>TARBIMINE</p> <p><i>Võtmesõnad</i></p> <table> <tr><td>Vajadused</td><td>Soovid</td></tr> <tr><td>Jätkusuutlik</td><td>Jätkusuutmatu</td></tr> <tr><td>Toit</td><td>Teenused</td></tr> <tr><td>Ressursitõhusus</td><td>Vastutustundlik</td></tr> <tr><td>Tarbija käitumine</td><td>Tervis</td></tr> <tr><td>Minimiseerimine</td><td>Vaegus / Haigus</td></tr> <tr><td>Jäätmed</td><td>Alatoitumus</td></tr> <tr><td>Nälg</td><td>Rasvumine</td></tr> <tr><td>Tootmine</td><td>Realiseerimine</td></tr> <tr><td>Süsiniku jalajälg</td><td>Parandamine</td></tr> <tr><td>Taaskasutus</td><td>Taaskasutus</td></tr> <tr><td>Vähendamine</td><td>Ahnus</td></tr> <tr><td>Tekstiilid</td><td>Tooted</td></tr> <tr><td>Mood</td><td>Disain</td></tr> <tr><td>Energia</td><td>Võlg</td></tr> <tr><td>Vesi</td><td>Reis</td></tr> <tr><td>Aus äri</td><td>Kingitused</td></tr> <tr><td>Kohalik toodang</td><td>Tööhõive</td></tr> </table>	Vajadused	Soovid	Jätkusuutlik	Jätkusuutmatu	Toit	Teenused	Ressursitõhusus	Vastutustundlik	Tarbija käitumine	Tervis	Minimiseerimine	Vaegus / Haigus	Jäätmed	Alatoitumus	Nälg	Rasvumine	Tootmine	Realiseerimine	Süsiniku jalajälg	Parandamine	Taaskasutus	Taaskasutus	Vähendamine	Ahnus	Tekstiilid	Tooted	Mood	Disain	Energia	Võlg	Vesi	Reis	Aus äri	Kingitused	Kohalik toodang	Tööhõive	<p>KOHALIKUD JA GLOBAALSED KOGUKONNAD</p> <p><i>Võtmesõnad</i></p> <table> <tr><td>Sotsiaalne ühik</td><td>Ajalugu</td></tr> <tr><td>Koostoime</td><td>Haridus</td></tr> <tr><td>Kaitse</td><td>Võrdsus</td></tr> <tr><td>Majutus</td><td>Tugi</td></tr> <tr><td>Asula</td><td>Hoone</td></tr> <tr><td>Linn</td><td>Kaubandus</td></tr> <tr><td>Suurlinn</td><td>Perekond</td></tr> <tr><td>Küla</td><td>Kool</td></tr> <tr><td>Slumm</td><td>Majandus</td></tr> <tr><td>Kanaliseatsioon</td><td>Tervis</td></tr> <tr><td>Identiteet</td><td>Moraalsus</td></tr> <tr><td>Kultuur</td><td>Võrgustik</td></tr> <tr><td>Võlg</td><td>Abi</td></tr> <tr><td>Organiseatsioon</td><td>Sotsialiseerimine</td></tr> <tr><td>Põline</td><td>Vaesus</td></tr> <tr><td>Asulaväline</td><td>Linna-</td></tr> <tr><td>Kultuur</td><td>Rass</td></tr> <tr><td>Sugu</td><td>Töötingimused</td></tr> <tr><td>Lapstööjõud</td><td>Vastutustundlikus</td></tr> </table>	Sotsiaalne ühik	Ajalugu	Koostoime	Haridus	Kaitse	Võrdsus	Majutus	Tugi	Asula	Hoone	Linn	Kaubandus	Suurlinn	Perekond	Küla	Kool	Slumm	Majandus	Kanaliseatsioon	Tervis	Identiteet	Moraalsus	Kultuur	Võrgustik	Võlg	Abi	Organiseatsioon	Sotsialiseerimine	Põline	Vaesus	Asulaväline	Linna-	Kultuur	Rass	Sugu	Töötingimused	Lapstööjõud	Vastutustundlikus						
Vajadused	Soovid																																																																																
Jätkusuutlik	Jätkusuutmatu																																																																																
Toit	Teenused																																																																																
Ressursitõhusus	Vastutustundlik																																																																																
Tarbija käitumine	Tervis																																																																																
Minimiseerimine	Vaegus / Haigus																																																																																
Jäätmed	Alatoitumus																																																																																
Nälg	Rasvumine																																																																																
Tootmine	Realiseerimine																																																																																
Süsiniku jalajälg	Parandamine																																																																																
Taaskasutus	Taaskasutus																																																																																
Vähendamine	Ahnus																																																																																
Tekstiilid	Tooted																																																																																
Mood	Disain																																																																																
Energia	Võlg																																																																																
Vesi	Reis																																																																																
Aus äri	Kingitused																																																																																
Kohalik toodang	Tööhõive																																																																																
Sotsiaalne ühik	Ajalugu																																																																																
Koostoime	Haridus																																																																																
Kaitse	Võrdsus																																																																																
Majutus	Tugi																																																																																
Asula	Hoone																																																																																
Linn	Kaubandus																																																																																
Suurlinn	Perekond																																																																																
Küla	Kool																																																																																
Slumm	Majandus																																																																																
Kanaliseatsioon	Tervis																																																																																
Identiteet	Moraalsus																																																																																
Kultuur	Võrgustik																																																																																
Võlg	Abi																																																																																
Organiseatsioon	Sotsialiseerimine																																																																																
Põline	Vaesus																																																																																
Asulaväline	Linna-																																																																																
Kultuur	Rass																																																																																
Sugu	Töötingimused																																																																																
Lapstööjõud	Vastutustundlikus																																																																																
<p>BIOLOOGILINE MITMEKESISUS</p> <p><i>Võtmesõnad</i></p> <table> <tr><td>Keskkond</td><td>Ökosüsteem</td></tr> <tr><td>Jätkusuutlik</td><td>Degradeerumine</td></tr> <tr><td>Saastumine</td><td>Lagunemine</td></tr> <tr><td>Elutsüklid</td><td>Võistlus</td></tr> <tr><td>Kavalus</td><td>Taimestik</td></tr> <tr><td>Liik</td><td>Põline</td></tr> <tr><td>Kaitseala</td><td>Vaba aeg</td></tr> <tr><td>Kaitse</td><td>Elupaik</td></tr> <tr><td>Vastastikusus</td><td>Ärakasutamine</td></tr> <tr><td>Määrus</td><td>Tasakaal</td></tr> <tr><td>Loomad</td><td>Väljasurnud</td></tr> <tr><td>Taimed</td><td>Rahvastik</td></tr> <tr><td>Geenid</td><td>Maastik</td></tr> <tr><td>Paljunema</td><td>Sissetungivad liigid</td></tr> <tr><td>Häving</td><td>Inimmõju</td></tr> <tr><td>Arenema</td><td>Kaitstud liigid</td></tr> <tr><td>Rekultiveerimine</td><td>Kliimamuutus</td></tr> <tr><td>Temperatuur</td><td>Jaht</td></tr> <tr><td>Vastutustundlikkus</td><td>Ökosüsteemide teenus</td></tr> <tr><td>Toiduvõrgustik</td><td>Põllumajandus</td></tr> </table>	Keskkond	Ökosüsteem	Jätkusuutlik	Degradeerumine	Saastumine	Lagunemine	Elutsüklid	Võistlus	Kavalus	Taimestik	Liik	Põline	Kaitseala	Vaba aeg	Kaitse	Elupaik	Vastastikusus	Ärakasutamine	Määrus	Tasakaal	Loomad	Väljasurnud	Taimed	Rahvastik	Geenid	Maastik	Paljunema	Sissetungivad liigid	Häving	Inimmõju	Arenema	Kaitstud liigid	Rekultiveerimine	Kliimamuutus	Temperatuur	Jaht	Vastutustundlikkus	Ökosüsteemide teenus	Toiduvõrgustik	Põllumajandus	<p>KLIIMAMUUTUS</p> <p><i>Võtmesõnad</i></p> <table> <tr><td>Energia</td><td>Süsinikdioksiid</td></tr> <tr><td>Fossiilkütused</td><td>Kasvuhoonegaasid</td></tr> <tr><td>Saasteained</td><td>Globaalne soojenemine</td></tr> <tr><td>Mürgine</td><td>Transport</td></tr> <tr><td>Looduslik</td><td>Küte</td></tr> <tr><td>Ressurss</td><td>Äärmuslik</td></tr> <tr><td>Kliima muster</td><td>Atmosfäär</td></tr> <tr><td>Vesi</td><td>Globaalne</td></tr> <tr><td>Ookean</td><td>Temperatuur</td></tr> <tr><td>Jää</td><td>Heitkogused</td></tr> <tr><td>Vihm</td><td>Merepinna tase</td></tr> <tr><td>Lumi</td><td>Migratsioonid</td></tr> <tr><td>Tuul</td><td>Üleujutused</td></tr> <tr><td>Põud</td><td>Tulekahjud</td></tr> <tr><td>Tervis</td><td>Vastutus</td></tr> <tr><td>Jätkusuutlikus</td><td>Väljasuremine</td></tr> <tr><td>Häving</td><td>Vaesus</td></tr> <tr><td>Nälg</td><td>Kohanemine</td></tr> <tr><td>Konflikt</td><td>Tulevik</td></tr> <tr><td>Põllumajandus</td><td>Metsasutamine</td></tr> </table>	Energia	Süsinikdioksiid	Fossiilkütused	Kasvuhoonegaasid	Saasteained	Globaalne soojenemine	Mürgine	Transport	Looduslik	Küte	Ressurss	Äärmuslik	Kliima muster	Atmosfäär	Vesi	Globaalne	Ookean	Temperatuur	Jää	Heitkogused	Vihm	Merepinna tase	Lumi	Migratsioonid	Tuul	Üleujutused	Põud	Tulekahjud	Tervis	Vastutus	Jätkusuutlikus	Väljasuremine	Häving	Vaesus	Nälg	Kohanemine	Konflikt	Tulevik	Põllumajandus	Metsasutamine
Keskkond	Ökosüsteem																																																																																
Jätkusuutlik	Degradeerumine																																																																																
Saastumine	Lagunemine																																																																																
Elutsüklid	Võistlus																																																																																
Kavalus	Taimestik																																																																																
Liik	Põline																																																																																
Kaitseala	Vaba aeg																																																																																
Kaitse	Elupaik																																																																																
Vastastikusus	Ärakasutamine																																																																																
Määrus	Tasakaal																																																																																
Loomad	Väljasurnud																																																																																
Taimed	Rahvastik																																																																																
Geenid	Maastik																																																																																
Paljunema	Sissetungivad liigid																																																																																
Häving	Inimmõju																																																																																
Arenema	Kaitstud liigid																																																																																
Rekultiveerimine	Kliimamuutus																																																																																
Temperatuur	Jaht																																																																																
Vastutustundlikkus	Ökosüsteemide teenus																																																																																
Toiduvõrgustik	Põllumajandus																																																																																
Energia	Süsinikdioksiid																																																																																
Fossiilkütused	Kasvuhoonegaasid																																																																																
Saasteained	Globaalne soojenemine																																																																																
Mürgine	Transport																																																																																
Looduslik	Küte																																																																																
Ressurss	Äärmuslik																																																																																
Kliima muster	Atmosfäär																																																																																
Vesi	Globaalne																																																																																
Ookean	Temperatuur																																																																																
Jää	Heitkogused																																																																																
Vihm	Merepinna tase																																																																																
Lumi	Migratsioonid																																																																																
Tuul	Üleujutused																																																																																
Põud	Tulekahjud																																																																																
Tervis	Vastutus																																																																																
Jätkusuutlikus	Väljasuremine																																																																																
Häving	Vaesus																																																																																
Nälg	Kohanemine																																																																																
Konflikt	Tulevik																																																																																
Põllumajandus	Metsasutamine																																																																																

Lisa 9 – ülesanne „Isiklik olemine ja identiteet“, „Kohtume keskel“, „Mida me ostame?“

Pilt # 1, allikas: Lina Strauke

Pilt # 2, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 3, allikas: Colourbox.com

Pilt # 4, allikas: Lewis Akenji

Pilt # 5, allikas: Wikimedia Commons

Pilt # 6, allikas: Colourbox.com

Pilt # 7, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 8, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 9, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt # 10, allikas: Leonid Smulskiy

Pilt #11 Allikas: Colourbox.com

Pilt #12 Allikas: Lina Strauke

Pilt #13 Allikas: Leonid Smulskiy